

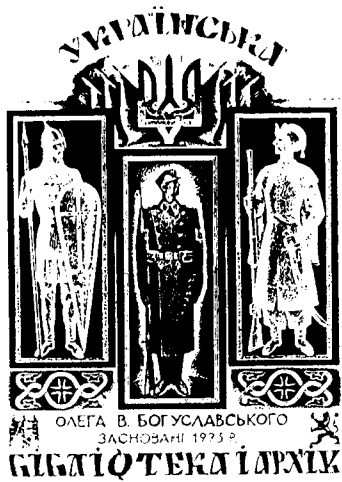
В. І. ГРИШКО

**УКРАЇНА СЬОГОДНІ
І МИ**

ТОРОНТО

1954

НЬЮ-ЙОРК

Handwritten signature

В. І. ГРИШКО

УКРАЇНА СЬОГОДНІ І МИ

ВИДАВНИЦТВО "МОЛОДА УКРАЇНА"

Торонто

1954

Нью-Йорк

W. I. HRYSHKO

UKRAINE TO-DAY

I. ОБЛИЧЧЯМ ДО УКРАЇНИ СЬОГОДНІ!

(Вступні зауваги)

Коли ми говоримо “Україна сьогодні”, ми, українські емігранти — як “старі”, так і “нові”, так чи інакше маємо на увазі Україну такою, якою сьогодні ми її всі вже, більше чи менше, **не знаємо**. Щодо старої еміграції, а також відноситься це й до більшості всякої еміграції з позасоветської частини України взагалі, то про їхній ступінь незнання в цьому випадку найліпше було б сказати словами того мудреця, який признавався, що він знає тільки те, що він нічого не знає. Що ж до нової, зокрема ж — з-підсоветської еміграції, то її ступінь незнання можна назвати **півзнанням**, тобто — вона знає рівно ж стільки, скільки й не знає.

Отже маємо: з одного боку — стовідсоткове незнання сьогоднішньої України людьми, що покинули Батьківщину в її давноминулому досоветському стані, після чого сталися такі кардинальні історичні зміни в її суспільно-політичному житті, що їхнє уявлення про Україну тепер уже майже рівнозначне з уявленням

Published by The Ukrainian Democratic Youth Assn

Printed by the Basilian Press, 286 Lisgar St., Toronto,
Canada

W. I. HRYSHKO

UKRAINE TO-DAY

I. ОБЛИЧЧЯМ ДО УКРАЇНИ СЬОГОДНІ!

(Вступні зауваги)

Коли ми говоримо “Україна сьогодні”, ми, українські емігранти — як “старі”, так і “нові”, так чи інакше маємо на увазі Україну такою, якою сьогодні ми її всі вже, більше чи менше, **не знаємо**. Щодо старої еміграції, а також відноситься це й до більшості всякої еміграції з позасоветської частини України взагалі, то про їхній ступінь незнання в цьому випадку найліпше було б сказати словами того мудреця, який признавався, що він знає тільки те, що він нічого не знає. Що ж до нової, зокрема ж — з-підсоветської еміграції, то її ступінь незнання можна назвати **півзнанням**, тобто — вона знає рівно ж стільки, скільки й не знає.

Отже маємо: з одного боку — стовідсоткове незнання сьогоднішньої України людьми, що покинули Батьківщину в її давноминулому досоветському стані, після чого сталися такі кардинальні історичні зміни в її суспільно-політичному житті, що їхнє уявлення про Україну тепер уже майже рівнозначне з уявленням

Published by The Ukrainian Democratic Youth Assn

Printed by the Basilian Press, 286 Lisgar St., Toronto,
Canada

про Україну минулого століття; з другого ж боку — маємо лише п'ятдесят відсотків знання цієї України людьми, що покинули її зовсім недавно, в стані цієї самої соціально-політичної дійсності, в якій вона перебуває й тепер, але які все ж не встигли ще пережити на власному досвіді й належно усвідомити собі ті величезні історичні зрушення, що сталися в житті нашої Батьківщини внаслідок такої епохально-важливої події, як друга світова війна, чи вірніше — як **советська перемога** в цій війні.

Крім цього маємо ще один, **третій**, ступінь незнання сьогоднішньої України, що його можна назвати **псевдознанням**. Це — те, що вважається знанням сьогоднішньої України в наших т. зв. “представників краю” на еміграції, тобто — уявлення про Україну на підставі відомостей з локально-периферійних джерел однієї підпільної організації, що має такий-сякий зв'язок з своїми людьми десь більш-менш у сфері підпольського Закарзоння, чи словацької Пряшівщини. Оскільки ці терени й люди перебувають в суто специфічних умовах, то й знання ситуації на цих теренах є таке ж далеке від знання ситуації в Україні взагалі, як далека дійсність, скажімо, десь під Сяноком від дійсності Києва, Харкова й Одеси. Власне з переплутання часткових, локальних явищ, більш-менш характеристичних для одного, новосовєтського, чи навіть півсовєтського краю України, з генеральними явищами загальноукраїнської цілоти й творяться такі фікції, як “воююча Україна” в образі країни суцільних лісових бункрів, у яких сидять озброєні українці, а поза тим є тільки якийсь ближче неозначений “поневолений народ”, що вдень живе під владою якогось червоношкірого племені “большевиків”, а вночі — під владою лісового

“підпільного уряду”. Звичайно, ця картина дійсності може й правдива для двох-трьох повітів польсько-совєтського, чи совєтсько-словацького прикордоння, але вона фальшива для України в цілому, і тому таке знання сьогоднішньої України, безперечно, є псевдознанням.

Отакі три ступні незнання сьогоднішньої України — цілковите незнання, пізнання і псевдознання, при всіх своїх видимих різницях, приводять однаково до одних і тих же помилок в усіх частинах нашої еміграції, коли йдеться про нашу політичну працю, головним спрямуванням якої є й мусить бути ніщо інше, тільки одне: **сьогоднішня Україна**. Саме наслідком нашого незнання, пізнання або псевдознання сьогоднішньої України і є більшість тих цілковито безплідних, але в той же час так жахливо роздираючих і знесилюючих нас, наших різних взаємообвинувачень і взаємопоборювань, вихідною базою яких здебільшого бувають усього лише безвартісні вже на тлі реально-сьогоднішньої української проблематики різні химери “проблем” — небіжок з учорашнього, позавчорашнього і навіть дальшого українського минулого, або з сфери уроєних самооман, а не з реальної проблематики України сьогоднішнього дня.

Такими безпотрібно турбуючими наше політичне життя на еміграції химерами на тлі реально-сьогоднішньої української проблематики є, на нашу думку, всі ті три головні внутрішньо-українські “фронти”, що на них проливається тепер у нас найбільше... чорнила й злочної слини на полях нашої занадто войовничої преси і псується тим взаємно найбільше крові. Цими трьома головними “фронтами” в нас, як відомо, є:

1. Боротьба на тлі української міжнародної полі-

тики в формі протиставлення т. зв. “революційної” концепції цієї політики — концепції нібито “угодовської”, тобто — концепції пов’язання українських визвольних плянів з плянами міжнародного змагання демократії проти комунізму; 2. боротьба на тлі українських внутрішньо-національних взаємин по лінії нашої злочасної “соборности” в вигляді всіляко завуальованого, але все того ж таки самого, до нудоти всім осточортілого, протиставлення т. зв. “західняків” і “східняків”; і 3. боротьба спеціально на тлі відношення еміграції до української людини підсоветської формації, що її, цю людину, раптом кинуть в нас під дикий самосуд емігрантських самозванчих “прокурорів” за безсовісними й безграмотними доносами емігрантських же графоманів-наклепників, цих аматорів советського мистецтва “чисток” і розправ над розстріляним “хвильовізмом” і над недостріляними українцями т. зв. “комсомольського” покоління.

Ці три наші внутрішньо-емігрантські “фронти” були б просто неможливі, якби наша еміграція дійсно виходила в своїй політичній діяльності із знання, чи принаймні — із намагання пізнати й зрозуміти бодай ті загальновідомі факти сьгоднішньої нової української дійсности на Батьківщині, що в світлі їх уже зовсім інакше, ніж іще до цієї війни, виглядає телер і проблема “революційности” та “угодовства” в площині нашої міжнародної політики, і проблема “соборности” в площині нашої внутрішньої політики, і особливо — проблема відношення еміграції до української підсоветської людини.

Справа бо в тому, що в наслідок другої світової війни і советської перемоги в ній, та навіть і просто в наслідок того, що советська окупація України три-

ває вже не рік, і не десять, і не двадцять, і не тридцять, а ось скоро вже чотири десятки років, а ми, емігранти, навіть і нові, покинули Україну в першій половині 20-го століття, а зараз уже друга половина цього найнасихенішого змінами карколомного століття, — в наслідок цього всього цілковито змінилося і міжнародне, і зовнішньо-політичне становище України в світі, і її внутрішньо-національний стан і, навіть, сам фізичний склад українського населення і тип сьгоднішньої української люднини. І коли ми, як емігранти буквально “з того світу”, що схований за непроглядною залізною заслоною, просто не можемо, хоч би й хотіли, знати самі щоденні факти поточного побуту, що творять собою безпосередньо атмосферу сьгоднішнього українського життя на Батьківщині, то, принаймні, мусимо спинити увагу на головніших, загальновідомих фактах сьгоднішньої української дійсности і робити з них належні висновки для своєї політичної діяльности на еміграції. — Не робити цього ми не сміємо, не маємо права.

Ми говоримо “ми”, не роблячи в цьому відношенні особливої різниці між собою і нашими ідеологічно-партійними противниками. Ми теж всього-навсього тільки емігранти, хоч і нові та з-підсоветські, і своє знання сьгоднішньої української дійсности ми вже визначили самі, як “півзнання”. І коли ми сьгодні підносимо тут на обговорення тему — “Україна сьгодні і ми”, то ми зовсім не збираємося тут здивувати когось якимись спеціальними, тільки нам відомими, даними про Україну сьгоднішнього дня. Відмінно від т. зв. “представників краю”, які в своїй уяві керують цілою “воюючою Україною” і дістають звідти, прямо від “підпільного уряду”, власноручно підписані й відпо-

відною печаткою завірені безпосередні звіdomлення “з фронтів”, ми нічого подібного не маємо. Ми — скромні емігранти, і знаємо тільки те, про що можна довідатися з усім доступної преси. Тому й завдання собі тут ставимо зовсім скромне і відповідне нашим скромним можливостям: тільки **вказати** на ті факти, які знають, бо не можуть не знати, всі, але про які багато серед нас або ж забувають, або ж навмисне вдають, що їх нема і тому безбожно ігнорують їх у своїй політичній практиці. Вказавши ж на ці факти, ми хочемо тільки зробити з них ті висновки, які, на нашу думку, підказує зробити сама проста логіка тверезого політичного думання.

II. УКРАЇНА СЬОГОДНІ

(Нові моменти сьогodнішньої української дійсности)

Умовимось відразу ж: під означенням “Україна сьогodні” будемо розуміти сукупність тих **засадничо-нових** історично-політичних моментів, що характеризують загальну ситуацію нашої Батьківщини в підсоветській дійсности вже після останньої світової війни, тобто — уже після того, як ми, недавні підсоветські громадяни, опинилися у становищі політичних емігрантів.

Що ж, власне, засадничо-нового сталося в житті України після цієї війни?

Як відомо, той вирішальний чинник, який визначає саму суть підсоветської дійсности, тобто советська соціально-політична система, ні в чому засадничо не змінилась. Тому в основному й українська підсоветська дійсність сьогodні уже навіть і без Сталіна, приблизно така ж сама, якою ми її й залишили.

Але все ж є й певні справді нові, й дуже важливі своєю новизною, моменти в цій дійсности без пізнання й належного усвідомлення яких ми вже не зможемо як слід оцінити цю дійсність і знайти до неї вірний підхід.

Мова тут про **три головні нові моменти** в трьох головних ділянках життя України: у її зовнішньо-полі-

тичному становищі, у її внутрішньо-національному стані і в самому складі та психології населення.

Розглянемо ж по черзі ці три головні нові моменти.

1. Нове зовнішньо-політичне становище України в підсовєтському світі

Першим і найголовнішим новим моментом української дійсності по другій світовій війні є факт, що в наслідок неймовірного поширення кордонів совєтської імперії цілковито змінилося зовнішньо-політичне становище України в світі. Ця зміна впадає в око відразу ж, коли поглянемо на мапу. Там побачимо, як та криваво-червона фарба, що нею позначається обшар совєтських володінь, мов вибурхле з берегів море перекинулось через Україну, затопивши собою на захід від неї аж за Берлін цілу низку країн Європи і лишило Україну геть позаду свого висуненого далеко на Захід кордону. Україна, з межової країни на грані підсовєтського і позасовєтського світів, перетворилась в одну з країн глибокого совєтського заплілля, дуже віддалену від нового кордону совєтських володінь.

Щоб зрозуміти вагу цього факту, пригадаймо собі ще раз зловіщі слова Сталіна, які він під загальний сміх і оплески своїх опричників сказав у 1936 р. у своїй відомій доповіді про нову конституцію СРСР. Тоді він, визначаючи ті передумови, при яких та чи інша совєтська республіка має право існувати на статусі "союзної республіки", сказав: "Поперше — конче потрібно, щоб республіка була межовою, не оточеною з усіх боків територією ССРСР. Бо коли за совєтською республікою зберігається право виходу з ССРСР, то конче потрібно, щоб вона мала можливість логічно і

фактично поставити питання про вихід. А таке питання може поставити тільки така республіка, яка межує з якоюсь чужоземною державою і не оточена з усіх боків територією ССРСР... Республікам, які з усіх боків оточені совєтськими республіками — їм, власне, нема куди виходити зі складу ССРСР." (Сталін — "Про проект конституції ССРСР", Партвидав ЦК КП(б)У, 1936 р., ст. 32-33).

Звичайно, такі окупавамі СРСР країни на захід від України, як Польща, Східня Німеччина, Чехословаччина, Мадярщина, Румунія й Болгарія ще покищо, немов би то, не є совєтськими республіками, а тільки комуністичними сателітними республіками, але ж не секрет, що властивою метою совєтської окупації цих країн є ніщо інше, тільки включення їх в СРСР. Адже, як сказав Сталін, проголошуючи створення совєтського союзу 30. грудня 1922 р. — "Союз совєтських соціалістичних республік — це прообраз майбутньої Всесвітньої совєтської соціалістичної республіки".*) Це значить, що оскільки згадані нові країни є вже в руках СРСР, питання їх формальної приналежності до СРСР — це тільки питання часу. А це в свою чергу значить, що Україна сьогодні, втративши свою межову позицію на грані совєтського й несовєтського світів, опинилась буквально на грані свого буття й небуття, як державно-політична одиниця бодай за самою тією національною формою, яку ще досі зберегалося за нею в СРСР, позбавляючи її національного змісту.

✓ Інакше кажучи, Україна опинилась безпосередньо перед готованою їй самою суттю совєтської національ-

*) Сталін — "Статті і речі об Україні", Партиздат ЦК КП(б)У, 1936 р., ст. 221.

ної політики преспективою ліквідації її, як окремої національної республіки. Чорні контури цієї розпучливої перспективи вже виразно вимальовувалися були на обрії трагічної долі ряду тих внутрішніх національних республік і областей, що їх ліквідувала Москва негайно ж по своїй перемозі в цій війні...

Але, як то кажуть, нема лиха без добра. І от, навіть така невтішна ситуація України в її новому зовнішньо-політичному становищі в СРСР, раптом виявилася одночасно такою, що в ній несподівано відкрилась для України така багатонадійна можливість, яка стала буквально її щастям в нещасті, її великим історичним шансом.

Справа в тому, що (в наслідок пересунення кордонів советських володінь) сталося не тільки поширення й кількісне збільшення могутності советської багатонаціональної імперії. Одночасно сталося також і порушення тієї рівноваги, чи, навіть, переваги основного — **російського** ядра цієї імперії в порівнянні з іншонаціональними її складниками. Сталося, передусім пропорційне зменшення у відношенні до неросійських елементів того російського елемента, який єдиний був, є і тільки й може бути єдино-щирим носієм централістичної тенденції в советській імперії і єдино-певною підпорою советської централістичної влади над різнонаціональними частинами цієї імперії.

Коли за переписом 1939 р., тобто ще до будь-яких приєднань нових неросійських територій до СРСР, росіяни у СРСР було нараховано на 8% більше від неросіян*), то після цих приєднань у ході другої світової війни, як усі західньо-українські і західньо-білоруські

*) Див. "Большая Советская Энциклопедия", спец. том на слово СССР, вид. 1947 р., ст. 60.

землі, як молдавсько-басарабські терени, як Литва, Латвія й Естонія, як фінські території, як японська частина Сахаліну й курильські острови, як певні монгольські території, тощо — навіть у межах властивого СРСР неросійський національний елемент до такої міри перевищив своєю кількістю росіян, що про перевагу цих останніх уже нема чого й говорити. Але ж разом із цим по своїй перемозі в другій світовій війні СРСР перетворився взагалі в осередок нового, значно ширшого від властивого СССР, советського імперіяльного комплексу, у якому під опікою Москви опинились і поляки, і словаки, і чехи, і мадяри, і румуни, і болгари, і, навіть, східні німці. Все це різнонаціональне поповнення СРСР, складене не з яких небудь, але з історично-державних і культурних націй та ще й з міцним протиросійським духом, стало, власне, доповненням неросійської половини СРСР з відомим відосереднім тяжінням цієї половини. Така надзвичайно вироста половина неросійських складників підсоветського світу стала таким турботливим для Москви протиставленням російському ядру СРСР, що його сила на цьому тлі стала явно проблематичною.

Справді, росіяни на цьому тлі все більше починають виглядати національно меншістю. Коли ж до всього додати ще й те, що в сфері цього імперіяльного комплексу опинився цілий 400-мільйоновий Китай, то стане ще зрозумілішим, наскільки тяжкою й хисткою стала для росіян роля панівної нації в підсоветському світі. Власне цим в основному й пояснюється той гістеричний крик російської пропаганди про російську "великість", "вищість", „першість" і т. п., що його розпочав сам Сталін по закінченні війни відомою заявою про те, що, мовляв, "російська нація — найвизначніша з усіх

націй Советського Союзу і керівна сила в ньому”, і росіяни дістали офіційний титул “великого старшого брата”, якому всі інші народи мають “дякувати за щасливе, радісне життя”. Звичайно ж, до такої несмачної самохвальби росіяни мусіли взятися не з “доброго життя”, а з панічного страху перед своєю все більш очевидною мізерністю на тлі того нового імперіяльного комплексу, у якому, як у тому морі, що його вони випустили з берегів, вони самі ж ризикують тепер втопитись.

Але головне в тому, що ставши перед неймовірно тяжкою до розв'язання проблемою консолідації під своєю владою такого велетєського нового імперіяльного комплексу, Москва з неминучістю мусіла вдатися до тієї самої політики щодо новозавойованих народів, яку вона свого часу вже випробувала на раніш завойованих народах. Себто, вона мусіла, замість негайного приєднання цих народів, не лише дозволити, але й підкреслено підтримувати національно-державницькі прагнення цих народів і вдавати з себе захисника їхнього національного суверенітету. А для цього їй, як ніколи, стали в пригоді всі ті вцілілі ще форми суверенно-державного національного життя тих советських союзних республік, приклад яких, як прообраз ділі нових кандидатів на „союзні республіки”, став їй надзвичайно потрібним для наочного демонстрування.

І от, поруч із ліквідацією менших і маловажливіших в міжнародній точці зору національних республік, Москва не тільки не посягнула на видимість суверенності таких національних республік, як Україна, а навпаки — вона поставила, як на одну з найважливіших карт у своїй ризиковій міжнародно-політичній грі, на карту формальної суверенності української со-

ветської республіки. Так під кінець другої світової війни Україна дістала нове конституційне право безпосередніх міжнародно-дипломатичних зносин з усіми чужоземними державами через своє окреме міністерство закордонних справ, увійшла, як суверенний суб'єкт міжнародного права в світову міждержавну організацію Об'єднаних Націй, дістала навіть право мати свою власну армію й своє окреме міністерство військових справ, дістала такі зовнішні атрибути своєї державної суверенності, як окремий прапор, свій окремий державний гімн і т. п.

Дальший розвиток цієї політики демонстративного підкреслення національно-державного суверенітету України у формі української советської республіки наступив у минулому році у зв'язку з тією внутрішньою кризою в СРСР, що витворилася після смерті Сталіна. Наслідком цієї вимушеної політики маємо такі факти, як те, що вперше в історії УРСР замінено місцевим українцем присланого Москвою росіянина на посаді московського намісника в Україні. А при цьому ще також вперше від часів українізації офіційно засуджено деякі факти русифікації в Україні. Як тепер стає нам відомо, ці останні демонстративні жести в сторону України були зумовлені внутріпартійною гризною комуністичних провідників після смерті Сталіна — між клітками Маленкова й Берії. Але тим поважніше стає їх значення. Бо коли такий холодно-вирахований чекістський калькулятор, як шеф таємної поліції Берія, що, як ніхто в СРСР, був найліпше і найбільш першоджерельно поінформований про справжній стан і силовий потенціал неросійських і протиросійських елементів імперії, — отже, коли такий Берія у своїй боротьбі за владу вирішив поставити ставку саме на ці еле-

менти, то це тільки ще раз підтверджує, наскільки ці елементи зросли у своєму значенні в розгрі сил СРСР. Зокрема ж справа Берії відкрила також наскільки серед цих сил поважне місце припадає якраз Україні. про яку в советській пресі у зв'язку з "викриттям" Берії пишеться, що це він саме „Україну хотів перетворити в основне поле своєї злочинної діяльності". Правда, Берія програв у першій же турі своєї гри, але ж програв він у Кремлі, у Москві, де він, звичайно, виграти й не міг, а щодо національних республік, то там до розгри взагалі ще не дійшло. І характерно, що навіть маленківці змушені продовжувати далі ті самі жести в сторону неросіян, зокрема в сторону українців, що їх започаткував було Берія.

Таким чином, характеризуючи нову зовнішньо-політичну ситуацію України по другій світовій війні, ми мусимо ствердити, що передусім — це ситуація крайньої небезпеки для самого існування решток української, бодай тільки формальної, державності у вигляді УРСР. Але тому, що питання ліквідації української республіки є в нерозривному зв'язку з питанням консолідації нового імперіального комплексу СРСР у складі переважаючих російське основне ядро неросійських націй Європи й Азії, ця ситуація крайньої небезпеки є одночасно також ситуацією крайнього напруження національного питання в СРСР взагалі і українського питання зокрема. Це питання концентрується сьогодні на питанні про долю української советської республіки, значення якої, як прикладу для інших, у зв'язку з розростом неросійської половини підсоветського світу, набуло особливої ваги. Оце разом з фактом нерозривної пов'язаності долі України з долею цілості нового советського імперіального комплексу і є першим і най-

головнішим новим моментом української дійсности сьогодні.

2. Новий внутрішньо-національний стан України сьогодні.

Другим і теж надзвичайно важливим новим моментом в сьогоднішній українській дійсності є факт, що в наслідок другої світової війни цілковито змінилась внутрішня національно-політична ситуація України. Ця зміна полягає в тому, що ось уже заходить ціле десятиліття, як перестав існувати будь-який поділ України на "східню" і "західню", на советську й позасоветську, навіть на православну й католицьку. Усі українські землі до останнього ступня і всі українські люди, крім тільки емігрантів, так чи інакше опинилися в середині одного "східнього", підсоветського світу і навіть переважно в складі однієї української советської держави. Це — безспірний факт dokonаної всеукраїнської соборности й уніфікації в рамках одного суцільного державно-політичного тіла, хоч і здійснено це ворожими руками і в ворожих інтересах. Це безперечно фактор найбільшого значення у внутрішньо-національному житті України сьогодні.

При всіх своїх видимих національно-політичних позитивах, цей факт, проте, як і в випадку з перетворенням України у внутрішню частину підсоветського світу, у перших своїх наслідках виявився трагічним. Справа в тому, що наявність значних українських територій і мас у складі таких колінь несоветських і проти-советських держав, як Польща, Чехословаччина і Румунія, довгий час, завдяки намаганням Москви революціонізувати й зорієнтувати на себе ці маси, була

фактом, який надзвичайно стримував Москву у виявленні своїх справжніх намірів щодо України й сприяв її поступливій національній політиці в українському питанні. Про це, між іншим, Сталін на 16-му з'їзді ВКП(б) признався досить щиро, коли він, відповідаючи на питання, чому не можна відразу досягти повного злиття різних національних мов і культур народів СРСР в одну мову й культуру, як другу причину після головної (відсутності "перемоги соціалізму в міжнародньому масштабі") вказав на наявність частини України й інших неросійських народів поза межами СРСР. "До того ж, — сказав він, — треба мати на увазі ще одну обставину, що стосується ряду національностей СРСР. Є Україна в складі СРСР, але є й друга Україна, у складі інших держав. Це саме стосується й Білорусі. Невже ж ви думаєте, що питання про українську й білоруську мови можна розв'язати, не враховуючи цих своєрідних обставин?.." (Сталін — "Статті і речи об Україні", Париздат ЦК КП(б)У, 1936 р., ст. 221).

І ось раптом уся Україна безроздільно опинилась в одних руках Москви. Ясно, це надзвичайно спростило й полегшило більшовикам їхнє завдання щодо того, мовляв Сталін, "злиття", тобто знищення української національної культури й мови в користь однієї, тобто, російської, культури й мови. Тому то, поруч із втраченою своєю межовою позицією, уніфікація України в одній советській сфері окупацій, стала одною з основних причин того одвертого шаління нечуваної ще досі вакханалії найрозбещенішої русифікації, що її з таким нахабством розпочала Росія в Україні по закінченні другої світової війни.

І тут знову з'явилася щасливе "але", і також і це лихо виявилось не без добра. Справа в тому, що при-

єднання до української советської республіки українців Галичини, Західньої Волині й Полісся, Буковини, української частини Басарабії з Очаковом і Акерманом та Закарпаття, з додачею суди ще й переселених українців з тих українських земель, що лишились у Польщі, означало включення в українську підсоветську родину кругло 9 мільйонів нових українських громадян, тобто — кількість, рівну, чи навіть більшу, від населення таких трьох держав, як Литва, Латвія й Естонія разом, або Болгарія окремо. У відношенні ж до цілості давно-підсоветської частини України, це означає збільшення її українського населення більше, ніж на $\frac{1}{4}$ частину її попереднього національно-українського складу. Який би не був при цьому великий відсоток втрати українського національного елементу внаслідок большевицького терору, цей відсоток однак не може бути настільки великим, щоб вирішально відбитись на питомій вазі цього нового українського поповнення в українській советській державі.

У кожному разі урядова статистика, зокрема числові дані останніх виборів в Україні 1951 р. показують, що тепер Україна має понад 41 мільйон населення (див. "Сучасна Україна", ч. 7, 1951) — тобто на 11 мільйонів більше, ніж було за переписом у 1939 р. — до приєднання західніх земель, а оціфійні советські джерела ще 1948 р. подавали, що в Україні вже тоді було 41 млн. населення, при чому — українців серед цих 41 мільйонів є 86%, тобто — стільки, скільки було за найліпших часів українізації за переписом 1926 р.

Звичайно, у порівнянні з тим, як би мало бути за умов нормального розвитку в обставинах повної української волі, це означає велике загальмування темпів природнього розросту української національності, але

в порівнянні з тією катастрофальною тенденцією спаду вниз, що виявилась було після 1933 р., це є все таки зміцнення української позиції супроти росіян в СРСР взагалі і в Українській советській республіці зокрема.

Але мова тут не стільки про кількісне збільшення українського національного елементу, скільки про його, так би мовити, якісне посилення. Адже маємо тут справу, все таки, з українцями, як не як, доброго, у кожному разі значно ліпшого, ніж підросійське, національного виховання, а головне — це українці, щодо яких шойно розпочато застосування тієї системи переламування національного хребта, яку щодо давніх підсоветських українців уже доведено до найвищої точки.

Правда, песимісти твердять, що большевики тепер, мовляв, мають таку силу і такий досвід, що процес перемелювання нових підсоветських українців, нібито, йде в них так легко і так швидко, що це не завдає їм особливих турбот. А тим часом факти говорять зовсім протилежне. Такі, напр., останні факти, як усунення московського намісника в Україні — Мельнікова спеціально за провал русифікації якраз в західньо-українських областях, або висунення ще донедавна безпартійного і, здається, вихованого також школою українського націоналізму сина Василя Стефаника на посаду віцепрем'єра української республіки, — такі факти є, безперечно, свідоцтвом того, що в переведенні своєї національної політики щодо України Москва ще й тепер, по десятиох роках після приєднання західньо-українських земель, зустрічає там такий сильний опір цій політиці, що змушена признати це, вдаючись до демонстративних тактичних поступок.

При цьому характерно, що, підкреслюючи особливий характер цих своїх поступок, призначених, нібито,

спеціально для українців західніх областей, Москва, все ж таки, робить ці поступки для цілої України взагалі. Бо ж, напр., усунення Мельнікова, чи призначення Стефаника — це не кроки обласного значення, зроблені десь у Львові, а акти загальноукраїнського масштабу, зроблені у всеукраїнському уряді в Києві. А це означає те, наскільки глибоко й органічно взаємопов'язані і взаємопроникнені всі складові частини з'єднаного в українській советській республіці єдиного українського національного організму. І це означає також, що національно-політичні труднощі Москви на новоприєднаних частинах України ускладнюють і збільшують її загальноукраїнські національно-політичні труднощі, ослабляючи тим її позицію в Україні й зміцнюючи тим самим протиросійську позицію українців в Україні.

Таким чином західньо-українські області, всупереч різним песимістичним прогнозам, стали насправді фатально-слабим місцем цілої української політики Москви по другій світовій війні. Це слабе місце стало тим більше небезпечним для Москви, що воно безпосередньо лучиться з тією найтяжчою до розв'язання їй проблематикою найтяжчої їй до опановання частини нового імперіального комплексу СРСР, яким є його сьогоднішні комуністичні сателіти. Західньо-українські області, складені з колишніх частин таких володіючих ними раніш держав, як нині сателітні Польща, Чехословаччина й Румунія, стали (як, зрештою, й подібні до них західньо-білоруські землі та прибалтійські республіки) своєрідним клином нових труднощів перших етапів советизації й русифікації в середині старої, вже перейшовшої ці етапи, частини підсоветського світу. Цей клин, так би мовити, контрабандно відкриває з чорного ходу

двері для взаємопов'язання старих стабілізованих і нових ферментуючих елементів двох частин підсоветського світу, вносячи елементи ферментації також і в споріднену собі національно стихію в старій підсоветській частині, порушуючи і в ній рівновагу стабілізації. Таким ферментуючим чинником для старої підсоветської частини України й стали новоприєдані західно-українські землі. І в цьому полягає те безсумнівне добро, яким повністю компенсується лихо спрощення й полегшення тотальної радянорусифікації наслідком уніфікації України в одній советській сфері окупації.

Але головним при всьому цьому є, безперечно, факт самої всеукраїнської соборності, що, як вираз історичної волі всіх розгалужень єдиної української нації, стає в умовах сьогодиншньої підсоветської дійсності України доконаним фактом не тільки в життєвій практиці, але і в свідомості та психіці всього українського народу, нерозривного в своїй долі і в своєму прагненні до волі.

Отже, підсумовуючи, стверджуємо, що доконана всеукраїнська соборність і спеціальна історично-політична роля колишніх західних позасовєтських частин України в єдиному українському підсоветському світі — це другий новий важливий момент української дійсності сьогодні.

3. Нові українські люди сьогодиншньої України.

І, нарешті, третій, надзвичайно важливий, новий момент у житті України сьогодні.

Цим третім новим моментом є, власне, той новий психологічний тип української людини сьогодиншнього дня, що становить собою вирішальний чинник у цій

дійсності. Вірніше, треба було б говорити навіть не про новий психологічний тип, а просто про новий фізичний склад української нації на Батьківщині сьогодні — новий фізичний склад, що, природньо, є також і носієм нового психологічного типу.

Справа в тому, що за останні десятиліття взагалі, а за воєнно-повоєнне десятиліття зокрема, населення СРСР в цілому, а населення України особливо, змінилося, тобто, оновилося, до непізнання. Ще за переписом 1939 р. виявилось, що вже напередодні цієї війни в СРСР кругло половину всього населення складали особи, що народилися вже після більшовицької революції 1917 р. і аж 78% з усього населення почало своє свідоме життя також уже за советської влади. (С. Сулькевич — Територія і населення СССР, Москва, 1940 р., ст. 13).

З часу опублікування цих даних минуло до сьогодні вже півтора десятка тяжких воєнних літ і за цей час відсоток людей дореволюційного народження ще більше зменшився і категорія осіб післяреволюційного тобто, підсоветського покоління стала єдино домінуючою категорією населення СРСР.

Як виходить з числових даних останніх виборів в Україні 1951 р. серед українського населення тепер є вже понад 50% осіб, що народилися вже, навіть, в період від 1930 р. тобто, уже не тільки після більшовицької революції але вже й після сталінського т. зв. "великого перелому".*) Відсоток же осіб, що почали своє

*) За цими даними (див. "Сучасна Україна" ч. 7, 1951 р.) в Україні було зареєстровано 23 млн. 115.932 виборців, тобто — осіб, що на час 25 лютого 1951 р. мали більше, ніж 18 років. В той же час, згідно цих

свідоме життя вже під владою Сталіна, став домінуючим. Це, зрештою, зовсім зрозуміло, коли взяти до уваги, що людям, які народились разом з народженням совєтської влади, сьогодні вже кінчається 36 років, тобто, це вже зовсім не молоді, а середнього віку люди, поважні батьки родин і керівники всіх ділянок життя. А особи, що народились у 1930 р., в році сталінського “перелому” — це також уже люди, які відбули військову службу і є сьогодні основними солдатськими й офіцерськими кадрами совєтської армії. Ба, навіть ровесники т. зв. “сталінської конституції” сьогодні вже студенти.

Що означає така зміна фізичного складу населення нашої Батьківщини?

Це означає, що основна, домінуюча маса сьогоднішніх українців — це люди нового психологічного типу, виховані нічим іншим, тільки совєтською школою, і сформовані нічим іншим, тільки совєтською системою життя. І це, між іншим, люди, більшість яких, так чи інакше, перейшла через комсомол, через цю масову

же даних, в Україні було 418 виборчих округ по 100.000 населення в кожній, тобто було 41.800.000 населення. Отже 18 млн. було таких, що не досягли тоді ще 18 років життя. Коли ж до цієї кількості додати ще три річники народження 1930, 1931 і 1932 років, які на час виборів 1951 р. мали вже 21, 20 і 19 років та ввійшли в число 23 млн. виборців, а також додати ще три річники тих, що народились від лютого 1951 р. до сьогодні (1954 р.) то й виходить, що кількість осіб, народжених від 1930 р. перевищує тепер 50% усього населення сьогоднішньої України.

організацію комуністичного вишколу молоді, в статуті якої, між іншим, сказано, що метою всієї її діяльності є “підготувати кожного свого члена до вступу в лави комуністичної партії, вступити до якої є найбільшою честю для комсомольця”.

Так, більшість цієї молоді перейшла й переходить через комсомол, бо більшість її перейшла й переходить через фахові середні й вищі школи та через армію, де комсомол є невід’ємною ланкою совєтської системи виховання. Відомо ж бо, що з часів реформи системи совєтського виховання в роках 1932-1935 комсомол, який тоді перетворено в масову виховну організацію молоді, став звичайною складовою частиною шкільництва, коли вступ до комсомолу для молоді підсовєтської людини в період її навчання перестав бути актом її свідомого вибору, як це було ще для молоді до тридцятих років, а перетворився майже в простий автоматичний акт, якого ця людина, якщо вона переходила повний цикл навчання, так чи інакше, не могла оминати.

Починається це з того, що від часів згаданої реформи в кожній школі, як в місті, так і на селі, всі учні автоматично, як правило, організуються в загони т. зв. “юних піонерів”, якими керують спеціальні т. зв. “піонервожати”, що є звичайними платними шкільними робітниками, нарівні з учителями, а “піонерські заняття” є звичайними шкільними заняттями. Але організація юних піонерів, згідно її офіційного статутного призначення, є “резервом і зміною комсомолу”. У таких юних піонерах, як подає урядова статистика, від 1938 р. перманентно перебуває в СРСР понад 10.000.000 дітей від 9 до 15 років, при чому на 1951 р. ця кількість піонерів в СРСР вже майже подвоїлася і досягла

кількості понад 19.000.000 дітей, тобто охопила фактично всіх дітей у віці обов'язкового відвідування школи і це є перманентний "резерв і зміна комсомолу". До комсомолу з піонерів учні тепер фактично не вступають, а їх урочисто "передають" комсомолові в формі т. зв. "стовідсотково - комсомольських випусків". Для учнів середніх шкіл цим створюються такі обставини, коли вони мусять погодитись на акт вступу до комсомолу, відмовитись від якого вважається чимось неприпустимим. Тільки ті учні, які по досягненні 15 років і закінчення неповно-середньої школи не йдуть вчитися далі, можуть не потрапити до комсомолу. Але й таких, як правило, мобілізують за законом про т. зв. "трудоі резерви" в школи фабрично-заводського навчання (ФЗН) і там вони таки стають комсомольцями, бо ФЗН, як правило, також стовідсотково комсомолізуються шляхом таких же самих, як і в середніх школах "комсомольських випусків", бо й ці школи ФЗН є під спеціальною опікою ("шефством") комсомолу. Тіж, що після неповно-середньої школи йдуть вчитися далі, як правило, опиняються в комсомолі шляхом урочистої "передачі" їх комсомолові (хоч і з формальною подачею заяви про вступ) і там вони, якщо їх не виключать (а виключають дуже часто) за різні порушення дисципліни, перебувають до закінчення своєї фахової освіти. Після того більшість із них автоматично відпадає від комсомолу через переростання комсомольського віку, а меншість за спеціальним добором "передається" з комсомолу в партію.

Так само автоматично відбувається комсомолізація молоді і в кадрових частинах армії, зокрема ж у спеціальних родах військ, як фльота і особливо авіація, а також у всіх офіцерських школах. За урядовими да-

ними ще до війни всі кадри авіації були комсомолізовані на 100%, а кадри фльоти близько 100%. Під час же війни у всіх частинах армії, як серед офіцерів так і серед солдат, комсомолізація і, навіть, партизанія відбувалась перед кожним боєм під гаслом: "Йти в бій з комсомольським, або партійним квитком!"

Такий стан з комсомолом, тобто з комуністичним вихованням, підсоветської молоді сьогодні. Згідно відомостей, оголошених на останньому з'їзді комсомолу України, в Україні сьогодні є 2.500.000 комсомольців, при чому, як відомо з попередніх офіційних даних, понад 74% з них — українці.*) Це число комсомольців в Україні відповідає приблизно самій кількості української молоді, яка в цей час є в різних середніх і вищих школах та в армії. Алеж треба мати на увазі, що комсомол не постійна, а перехідна організація, куди вступають, досягнувши певного віку, і звідси вибувають, перерісши цей вік. Перебування молоді людини в комсомолі у віці між 15 і 25 років триває від одного, чи, навіть, і пів року, до десяти років, а в середньому, коли врахувати велику плинність через дуже часте обривання нормального процесу навчання й виховання в біографії цієї молоді, а також через ще частіші виключування за дисциплінарні й побутові порушення, звичайно перебування в комсомолі триває яких 6 років. Отже, коли взяти середнє число комсомольців, рахуючи, навіть, тільки з часу найбільшої масовості комсомолу, тобто від тридцятих років, то й то вихо-

*) Маємо на увазі дані ще на 1 січня 1937 р., подані в доповіді Косіора на 13 з'їзді КП(б)У, як це подає С. Николишин в книжці "Культурна політика большевиків і укр. культ. процес", 1947 р., ст. 92.

дять, що досьогодні через комсомол перейшло, або є ще в ньому, приблизно 8 мільйонів молодих українців. Коли ж до цього ще додати й тих колишніх комсомольців, які перейшли через комсомол до 1930 р., а таких за перших двоє шестиліть, згідно відомостей з різних комсомольських з'їздів, було не менше від трьох мільйонів, то, враховуючи навіть який мільйон так чи інакше зникнувших (в тому числі, між іншим, і серед нової еміграції), то загальне число теперішніх і колишніх комсомольців в Україні на сьогодні дорівнює приблизно 10.000.000 осіб. Це приблизно $\frac{1}{4}$ частина цілого сьогоднішнього населення України, яке, як ми вже подали, на 78% складається сьогодні з людей, що почали своє свідоме життя під советською владою і, навіть, під Сталіном, отже — підлягали процесам масової комсомолізації. Інакше кажучи, сьогодні вже приблизно кожен четвертий молодий українець є колишнім або сьогоднішнім комсомольцем.

Але так виглядає справа з населенням взагалі. Коли ж узяти спеціально певні категорії сьогоднішніх українців, зокрема ж ті, що в повному розумінні цих слів становлять собою сьогодні вирішальні кадри на вирішальних ділянках життя в Україні, тобто, високоосвічені кадри командного складу армії, промисловости й державно-адміністративного апарату, то там відсоток людей, що перейшли, чи переходять через комсомол, не тільки далеко перевищує відсоток незачеплених комсомолом, але є всі дані, щоб твердити, що в одних ділянках це означає 100%, а в інших — близько 100% колишніх і теперішніх комсомольців. Але ж є ще й партія. Партійний прошарок, звичайно, не такий великий, але все ж і цей прошарок серед українців треба рахувати цифрою не меншою від 1 мільйона, маючи

на увазі також і колишніх партійців та кандидатів партії. У згаданих же попередньо вирішальних ділянках їх відсоток особливо великий і напр. серед директорів підприємств, згідно офіційних даних ще з 1936 р. дорівнював 97%, а серед начальників головних управ підприємств — 99,9% (див. "Кадри тяжелой промышленности", Статистический сборник, Москва 1936 р., ст. 161-163).

Таким чином вихованців і членів організованої комсомольсько-партійної системи в Україні сьогодні треба уявляти собі вже не у вигляді такої собі випадково нарослої тоненької плівочки чужородного елемента, як це ми собі звикли уявляти, пригадуючи дотрицяті, або, навіть, і тридцяті роки, а у вигляді густо перемішаної з усім населенням маси звичайних середніх українців, та ще й, навіть, найбільш освіченої та фахової маси. І коли досі багатьох на еміграції жахали наші слова про "українські кадри під КП(б)У і комсомолом", то сьогодні ми мусимо сказати, що це вже українські кадри в середині цих "КП(б)У і комсомолу". Хоч би як це нам було не до смаку, але так є і тут, як то кажуть, "нема ради..."

Ясно, що психологічний тип цих кадрів, цієї маси, великою мірою відрізняється вже не тільки від того типу, що його виплекала й плекає еміграція, але й від того типу, який був ще значним і на Батьківщині до цієї війни.

Які ж головні риси цього нового типу?

Головною характеристичною рисою цього нового психологічного типу є передусім стартування всіх думок і настроїв людини цього типу ні від чого іншого, як тільки від підсоветської дійсности і тільки від советського способу думання й бачення речей. Відмінно

від свідомості попередніх поколінь, які знали щось інше, ніж підсоветська дійсність, і своє заперечення цієї дійсності виводили, так чи інакше, з порівняння із тим іншим, звідки виникали й бажання чогось ще іншого, свідомість цього покоління, чи, навіть, уже цих, кількох нових поколінь підсоветської формації базується тільки на знанні єдино відомої їм підсоветської дійсності, і тільки на цій єдиній базі можливе їхнє заперечення цієї дійсності (підкр. наше. Ред.).

Але чи існує й чи можливе взагалі якесь заперечення цими людьми тієї дійсності, у якій вони родилися і яка їх виховала?..

Серед нас є не мало таких песимістів, які, почувши про такий, як це було показано щойно, комсомольський склад і тип цих сьгоднішніх українських людей, тільки махнуть безнадійно рукою. Мовляв — де ж таки: комсомольці, бісової віри діти, що вже доброго від них можна чекати?.. Але...

І знову це рятівниче “але”... Але ж справа в тому, що ми були б неоправдано зависокої думки про підсоветську дійсність, якби ми думали, що ця дійсність мусить виховати кінечно тільки відданих їй людей. Навпаки — ця дійсність, така, якою вона випала якраз на долю сьгоднішнього провідного покоління українських людей, була і є саме такою, що в ній могло виховатися що завгодно, тільки не відданість їй. Не треба забувати, що це покоління саме входило в життя, входило до отого самого комсомолу, коли в СРСР якраз шаліла найжахливіша “Вартоломіївська ніч” сталінської “єжовщини”, коли щодня розвінчувалися, падали й розбивалися в пух і прах один за другим ті советські божки, до яких їх учили молитися, і коли змінялися, як брудні рукавички, один за одним, совет-

ські гасла і сьгоднішні “непомильні правди” советської офіційної ідеології завтра ставали вже непростимим гріхом. У такій атмосфері, звичайно ж, не зміцнювалась, а навпаки, розхитувалась й тратила ґрунт всяка віра в будь-яку “божественність” советських ідеалів взагалі. Чи могло це родити відданість, щирі ідейні відданості такої дійсності? Ні, це могло родити страх, покір, пристосуванство, дворушництво, але не відданість і віру. І не даром ще перед війною відсоток колишніх комсомольців серед в’язнів концтаборів був майже таким самим, як їх відсоток і в інших ділянках підсоветського життя. Взагалі ж шлях від комсомолу до тюрми для підсоветської молоді цього покоління був простіший і більш утопаний, ніж, напр., шлях від комсомолу до партії.

Та вирішальним у біографії цього покоління були, звичайно, переживання і досвід цієї війни. Як би там не було, а все таки це покоління в Україні бачило на власні очі здихаючого півтрупа советської влади в часи її агонії в перші роки німецько-советської війни, бачило її внутрішнє безсилля і її кричущі безглуздя. То дарма, що це ж саме покоління бачило потім і перемогу цієї влади. Але ж воно бачило, якою і чіною ціною здобувалась ця перемога і кого й від чого “визволяла” ця влада та чим вона ошчаслилювала “визволенних”. Все це вони, ці українські підсоветські люди дуже добре бачили і все це вони добре знають. І, звичайно, вони стоять при переможцеві, бо ж, зрештою, переможця не судять, а судить він — переможець. Але це зовсім не значить, що вони цьому переможцеві віддані. Ні, вони мають свою думку про нього і ця думка, безперечно, саме така, на яку він, цей переможець, заслужив. Але вони навчені жорстокою

підсоветською дійсністю бути мудрими, як змії, і терпеливими, як мудреці.

Щодо національної свідомості цих людей, то це передусім свідомість своєї приналежності до **державної** нації на базі якраз отого існування і демонстративного підкреслення в советській дійсності формальної суверенності Української советської республіки. Дарма, що, як ми це знаємо, ця формальна суверенність є лише наслідком вимушеного національно-політичного маневру Москви. Але ця суверенність існує у свідомості сьогоденішнього підсоветського українця, і українське представництво в ООН, де його визнають 56 держав світу, і українська конституція з її правом виходу з СРСР та іншими атрибутами “суверенності в потенції”, і український советський прапор та гімн — все це речі, які роблять для сьогоденішнього українця факт його українства безсумнівним і самозрозумілим. І, хто знає, чи така форма національної свідомості не більше плідна майбутніми позитивними наслідками, ніж свідомість сантиментального плаксієства з приводу своєї **уявної** бездержавності й меншевартості.

Що ж до протиставлення з рамени цієї усвідомленої української суверенності імперіялізмові Росії, то в цьому напрямкові підсоветських українців сьогодні найкраще виховує, власне, сама щоденна підсоветська дійсність. Люди ж бо ці мають очі, щоб бачити, і мають вуха, щоб чути. І коли вони мусять, напр., слухати і самі повторювати постійно до безконечности обридливо-нудні й цинічно-лицемірні “подяки великому російському старшому братові за щасливе й радісне життя”, а при тому бачити, як українського поета розпинають за звичайнісінький заклик “любити Україну”, а російському поетові в цей же час видають

Сталінську премію за пісню про те, що “Росія лучше всех” і цю пісню мусять співати також і українці, — коли вони все це бачать і чують, то можна бути цілком певним, що вони, просто, не такі вже наївні телята, щоб не зіставити свої конституційні права з своїми практичними можливостями і щоб не зробити з цього собі належних висновків. Безперечно, вони ці висновки роблять і не дарма стільки різних “націоналістичних” гріхів знаходять у таких комсомольських українських журналах, як “Дніпро”, або, навіть, у таких наймолодших українських поетів-комсомольців, як хочби у 18-літньої Валентини Ткаченко, що про її збірку віршів “Дівоча лірика” пише рецензент так: “Звідки це в молодій радянській поетеси взялося таке протиставлення України Росії, як “рідного краю” — “чужині?.. У цьому, хоч і несвідомому протиставленні України Росії, у цьому національно-обмеженому розумінні батьківщини — велика ідейна хиба збірки”. (“Літ. газ.” 15. травня, 1947 р.).

Звичайно, національне протиставлення України Росії в людей цього типу ще не завжди усвідомлене політично і живе воно більше в сфері самих хаотичних почувань, тому не один із них міг би сказати про себе словами Сосюри:

В мене на кашкеті зірка п'ятикутня,
а на серці — тьма...

Але і в цій тьмі в наслідок тісного стику цих людей з тією новою ідейною стихією, яку принесла в Україну ця війна і трирічне перебування України поза советським світом у цій війні, зокрема ж також зустріч і взаємопов'язання з своїми ровесниками з новоприєднаних західних областей — і в цій ідейній тьмі втворюється певна ясність, яка, безперечно, робить цих

нових українських людей з комсомольськими і навіть партійними квитками в кишенях, багатонадійною силою майбутніх рішень української національної долі...

Багато ще важливих речей можна сказати про цих нових українських людей у пляні психологічно-політичної аналізи, але це вже виходить за рамки нашої теми. Обмежимося ж тут самим простим ствердженням того факту, що новий психологічний тип української людини сьогоднішнього дня в Україні, витворений наслідком цілковитого оновлення самого фізичного складу сьогоднішнього українського населення — цей тип є в основному продуктом советського виховання і советської системи життя, тому його політична й зокрема національна свідомість є також своєрідним витвором тієї дійсності, у якій він формується. Але ця свідомість, хоч вона й підсоветська, безперечно, **не советська свідомість**, а вона — **українська свідомість**, що в силу самої логіки речей у сьогоднішній підсоветській дійсності **розвивається в напрямку неминучого і повного скритої вибухової сили протиставлення України — Росії**. От у цьому й полягає той третій, надзвичайно важливий новий момент у житті України сьогодні, який ми повинні знати й належно оцінювати в наших поглядах на сьогоднішній український народ.

Так виглядає Україна сьогодні і такою ми мусимо її бачити та брати до уваги в усій своїй політичній праці для неї тут, на еміграції. З так баченої і так зрозумілої сьогоднішньої української дійсності мають випливати й наші відповідні завдання, метою яких є

ніщо інше, тільки одне — Україна сьогоднішнього дня.

Як ми бачили з попередньо сказаного, становище її, нашої Батьківщини сьогодні у всіх трьох головних нових моментах її сьогоднішнього життя є крайньо небезпечно і крайньо напружене. Але в той же час не тільки нема ніяких підстав до песимізму й невіри в її краще майбутнє, а навпаки — сьогоднішній день України є проречистим показником того, що, наперекір усім найгіршим для неї обставинам, сама історична доля дає їй також і цілий ряд нових багатонадійних можливостей і добрих шансів для її боротьби за кращий завтрашній день, до якого неухильно прямує наш незламний народ.

І сьогодні, перед лицем грядучих вирішальних подій, ми можемо з певністю й твердою надією на це краще завтра працювати для його скорішого приходу, висловлюючи свою певність і віру словами сьогоднішнього українського підсоветського поета підсоветського покоління:

Ні, ні!

Ти не поникнеш у вогні,
Де голод, мор, зими пурга,
Моя Вкраїно дорога!..

III. УКРАЇНА СЬОГОДНІ І МИ

(Головні висновки з фактів сьогоденної української дійсності для політичної діяльності нашої еміграції)

I. Нове зовнішньо-політичне становище України сьогодні і наші зовнішньо-політичні завдання на еміграції.

Нове зовнішньо-політичне становище України в підсоветському світі після перемоги СССР в другій світовій війні, становище внутрішньої, глибоко запальної частини СССР в оточенні советських (тобто — опанованих СССР) комуністичних республік-сателітів, цілковито й докорінно змінило саму суть проблематики українського визволення.

Втрата Україною межової позиції на грані двох світів і втрата нею тим самим можливості виходу з СССР в інший, позасовєтський світ — ця безсумнівна програ України в цій війні — зовсім по новому ставить перед нами питання про українську національну революцію, як єдиний шлях нашого визволення власними силами. Звичайно, не може бути двох думок щодо того, чи цей шлях і далі лишається для нас єдиним. Безперечно, революційний шлях визволення власними

силами — це єдиний певний шлях, бо істина про те, що вільним стає тільки той, хто визволяє себе сам, лишається непорушною істиною. Але ніхто не зможе відкинути того факту, що сьогодні, на тлі нового міжнародного становища України, на тлі того безвихіддя, в якому вона опинилася в середині підсоветського комуністичного світу, концепція самобутньої і самовистачальної української національної революції в самій Україні, так би мовити, з самої власної ініціативи і самими тільки власними силами — така концепція сьогодні стає зовсім очевидно нереальною.

Думка про якусь чисто українську, ізольовану національну революцію на самому українському національному острові серед підсоветського інтернаціонального моря — це нині вже ніщо інше, як тільки найважливіша утопія. Зрештою, візія такої революції практично була утопією й давніше, ще до зміни українського міжнародного становища в наслідок останньої війни. Але до цієї зміни існувала бодай теоретична можливість якогось власновільного українського рішення своєї долі в площині революційної постанови й розв'язки питання про те, що тільки й є властивою метою української національної революції від часу перебування України в СССР, тобто: питання про вихід із СССР і усамостійнення України, без кінцевого розгрому цілого СССР і розв'язки проблеми підсоветської частини світу в цілості. Всі ці речі тоді ще для України були не виключені. Сьогодні ж це виглядає цілком інакше. Сьогодні для України питання про вихід із СССР і про її державну самостійність — це передусім питання про визволення з-під советської залежності Польщі, Чехословаччини, Румунії, а це означає також питання про визволення Східної Ні-

меччини, Мадярщини й Болгарії, що загалом означає питання про визволення всієї східньо-середньої Європи.

Отже — питання української національної революції сьогодні стає, власне, питанням інтернаціональної протикомуністичної революції на Сході Європи. З уваги на неспівмірність сил самої Східної Європи в протиставленні могутності цілої советської євразійської імперії з її китайським запліччям, перемога навіть такої революції могла б бути реальною тільки при умові поширення її на цілий євразійський підсоветський простір, включаючи й саму властиву Росію, що є дуже малоімовірним. І тому лишається тільки один реально можливий варіант такої **успішної** революції — це вибух її на тлі глобального зудару двох вирішальних сил цілого сучасного світу: сил комунізму, за яким стоїть російська національна потуга, і сил протикомуністичних країн, що їх за основною ідеологічною ознакою можна умовно об'єднати поняттям “західня демократія”. Щойно на тлі такої зв'язаної з глобальними рішеннями революції вимальовується реальна перспектива й успішної української національної революції власними силами.

Таким чином, як бачимо, українське національне питання сьогодні взагалі, при всіх умовах, стає, власне, інтернаціональним, світовим питанням, тобто — питанням світової, а не самої української, чи українсько-російської, політики. І тільки в такій площині воно сьогодні й може бути розв'язане. Всяке лобожне бажання будь-кого з нас розв'язати сьогодні українське питання тільки власними силами і тільки власними шляхами — це сьогодні майже те саме, що покласти всі свої надії тільки на свою козацьку лицарськість в цю добу атомово-водневої бомби.

Звичайно, такої, сказати б, “ізоляційно-революційної” утопічної концепції в чистому вигляді в нас, на еміграції, немов-би то, нема. Бо ж навіть наші войовничі націоналісти-революціонери — свою бомбастичну концепцію української національної революції сьогодні вже мислять собі не інакше, як у вигляді концепції Анти-большевицького Бльоку Народів (АБН). Але біда в тому, що АБН — це, на жаль, тільки гарне символічне поняття, за яким насправді не стоїть такий дійсний фронт підпираючих наше змагання народів, на який можна б покласти реальні надії. В кожному разі факт, що такі наші теоретичні партнери згідно концепції АБН, як поляки, чехи, мадяри й румуни основні свої надії покладають взагалі не на революцію власними силами, а на війну і силу англоамериканського бльоку західніх демократій, розраховуючи при тому не стільки на визволення й України, скільки на зворот втрачених ними українських земель. Ясно, що при такій нереальності цього своєрідного “націоналістичного інтернаціоналу”, зовнішньо-політичні рецепти наших войовничих націоналістів-революціонерів, основані на ототожненні бажаного з існуючим, не можуть бути для нас ніяким реальним засобом розв'язки проблеми нашого визволення в нашій сьогоднішній зовнішньо-політичній ситуації.

Правда, є в нас ще одна невеличка група “лівих революційних демократів”, які займаються голосними деклямаціями про цілковиту відрубність і навіть ворожість своєї революційної концепції у відношенні до т. зв. капіталістичної, тобто — антикомуністичної західньої демократії, декляруючи орієнтацію тільки і тільки на власні сили плюс якесь ближче не означена символічно-містична “третя сила”. Але практично ця

концепція, якщо йдеться про цілість комуністичної системи, фактично не є навіть концепцією революційною, в розумінні концепції **знищення** цієї системи, а є концепцією, по суті, еволюційного визрівання внутрі цієї системи сил її політичної перебудови на базі демократії. В логічному своєму висновку ця концепція розрахована на історичний процес впродовж кількох поколінь, отже в пляні прямої революційної дії, в умовах сьгоднішньої відносно стабільної за панування миру советської дійсності вона також нереальна. В кожному разі проблему **національної** революції, тобто — проблему державного відокремлення від совето-російської імперії в обставинах цілковитого **советського оточення** ця концепція ніяк не розв'язує.

Але, піддаючи критиці революційний ізоляціонізм наших войовничих націоналістів і революційне деклараторство наших лівих одноімєнників, ми цим, звичайно, ніскільки не думаємо піддавати якійсь ревізії саму ідею революції і революційного шляху боротьби за своє визволення таки власними силами. Навпаки — саме цю ідею, ідею визвольної революції власними силами, ми, як вважали завжди, так вважаємо й тепер суттю своєї визвольної концепції. Тільки ми вважаємо при цьому за конечне внести вже нарешті цілковиту ясність в питання, де кінчається безвідповідальна спекуляція на ідеї революції без конкретного, спєртого на реально-практичні можливості, пляну реалізації цієї ідеї, а де починається дійсно поважна, тобто — розрахована на перетворення слів у діло, робота для справжньої, а не словесної, революційної акції реально-можливими для нас засобами? Справжньою роботою для революції ми вважаємо тільки ту, що спрямована не на саме демонстрування перед світом нашої

героїчної жертвенности лише заради доказів нашої революційности, хоч і без жадних реальних шансів на успіх, а ту, що спрямована, власне, на те, що тільки й є метою всякої революції, тобто — на прямиий удар сил і вирішення долі в цьому ударі. Ясно, що така робота не може базуватися на невловимих фікціях революційного утопізму, а тільки на твердих фактах революційного реалізму, тобто — на ґрунті реально-існуючих даних для **успішної** революції.

Ці ж реальні дані, як би ми там не хотіли інакше, існують сьгодні передусім і головним чином в площині того світового конфлікту інтернаціональних сил комунізму і демократії, що логічно й неминучо розвивається в напрямку удару цих сил, — удару, що в його центрі, так чи інакше, стає доля передусім Сходу Європи, а з нею і України.

Правда, і це треба тут з усім натиском підкреслити, вирішальні потуги західньо-демократичного світу питання про долю України взагалі, а в позитивному сенсі зокрема, сьгодні ще виразно не ставлять, обмежуючи свої зацікавлення покищо тільки країнами до кордонів передвоєнного СССР. З цього зовсім ясно, що ніяких підстав до якихось ілюзій відносно визволення України силами цих потуг нема і не може бути. Але тим не менше факт, що світовий удар сил демократії і комунізму є тлом, на якому сьгодні найбільш реально вимальовується перспектива української національної революції — цей факт лишається незмінно в силі. І навіть більше: хочуть того, чи не хочуть західньо-демократичні потуги, вирішення долі України в зв'язку з вирішенням долі Сходу Європи в майбутньому світовому ударі, так чи інакше **не може не статися**. Це є річчю, яка передрішується вже самим сьо-

годнішим міжнародним становищем України. Це становище сьогодні таке, що Україна тепер своєю міжнародно-політичною проблематикою настільки нерозривно пов'язана з проблематикою цілості Сходу Європи, що ніякі рішення долі цього простору без зачеплення долі України сьогодні і завтра неможливі.

Можна сказати, що історія повністю компенсувала Україні втрату її межової позиції й можливості виходу з ССРСР тим, що через прилучення західно-українських земель з-під Польщі, Чехо-Словаччини й Румунії поставила Україну в таке становище щодо проблем цілості Сходу Європи, коли Україна вже не може лишитись в стороні від майбутніх світових рішень, хоч би хтось і хотів обмежитись тільки проблематикою країн до довоєнних кордонів ССРСР. Але головне, звичайно, не в цьому. Головне в тому, що всяке позитивне рішення долі східно-європейських країн-сателітів автоматично відкриває й перспективу позитивного вирішення питання про можливість реалізації головного завдання української національної революції — усамостійнення України через вихід з ССРСР, бо ж цим буде відкрито Україні вихід у позасоветський світ. Оскільки ж буде такий вихід, справа визволення України буде вирішена самим українським народом, бо ж визволення народу, повторимо це ще раз, є й може бути тільки ділом рук самого цього народу.

Таким чином майбутній зудар світових сил демократії й комунізму ми розглядаємо, як нагоду для української національної революції власними силами. При чому — ми маємо тут на увазі не просто собі нагоду війни на зразок тієї, що недавно минула. Війна однієї державної потуги проти ССРСР, війна з імперіалістичними плянами щодо підсоветських народів — така вій-

на, звичайно, не була й не буде нагодою для визволення. Але справа в тому, що сьогодні, а вірніше — завтра, така війна вже просто неможлива. Німецька авантюра війни проти ССРСР в плані звичайної війни двох держав за володіння народами була останньою того роду війною і повторення її є вже для всіх самозрозумілим нонсенсом. Справа не тільки в тому, що досвід останньої війни не пройшов намарно. Справа в тому, що сам уклад сил у світі став тепер таким, коли всяка майбутня війна вже може бути тільки війною світів, а не держав, отже — війною життєвих систем і ідей упорядкування цілого світу, а не просто змаганням мілітарних сил за поділ сфер впливу.

Отже — ми маємо на увазі те, що можна назвати **ідеологічною** війною. І така війна, до речі, фактично вже починається. Війна, метою якої є така зміна існуючого в підкомуністичному світі стану речей, що це, власне, означає ніщо інше, як **революційну** війну. Бо ж так само, як комуністична війна проти демократичних країн є комуністичною революцією, так само й справжня ідейна війна демократії проти комунізму мусить бути демократичною революцією. Війна і революція, революція і війна в такій боротьбі за зміну обличчя світу, як боротьба демократії і комунізму — це речі, які сьогодні так тісно між собою переплітаються, що практично є навіть нерозривними. Тому нам нема чого нині занадто вдаватися в протиставлення слів “революція” і “війна”, а тим самим і протиставлятися тим зовнішнім по відношенню до нашої Батьківщини демократичним силам, які стануть на шлях ідейної, ідеологічної війни демократії проти комунізму. Навпаки, нам треба включатися безпосередньо в цю боротьбу, маючи своїм завданням, власне, одне: дбати про те, щоб

ця боротьба була дійсно революційною боротьбою, чи інакше кажучи — щоб демократія в цій боротьбі проти комунізму була революційною за своїми цілями щодо поневолених комунізмом народів.

А коли так, то відповідно до цього ми повинні будувати й своє відношення до тих сил західно-демократичного світу, які напевно будуть вирішальними в майбутньому світовому зударі. Не можемо ми сьогодні, не маємо права ні в якому разі, бути в ізоляції від плянів і дій західно-демократичного світу, спрямованих, так чи інакше, на вирішення долі й нашої Батьківщини. Не можемо без кінця тільки й займатися гарними деклямаціями про свою символічно-платонічну любов до України, запевняючи світ і себе, що Україна от-от сама визволиться. Наші брати на Батьківщині не потребують такої нашої любови і такої нашої фальшивої віри в самі їх власні сили, бо вони в своєму безвихідді чекають допомоги таки ззовні. Ось напр. що пише відомий наш підпільний діяч в Україні — нині вже покійний П. Полтава, говорячи про організацію власних революційних сил на Батьківщині: “Що сьогодні наш визвольний революційний рух в Україні ще слабкий для того, щоб при незмінній обстановці думати про повалення большевицького панування на наших землях за допомогою самих наших власних сил — це цілком вірно. Вірно теж, що війна проти ССР і особливо така війна, яка готується, значно полегшила б нам наші визвольні змагання.” (див. “Сучасна Україна”, ч. 5, 1951 р.). Ясно, що ми, політичні емігранти, можемо також допомогти їм тільки своїм відповідним впливом на пляни і дії цього зовнішнього світу, всередині якого ми перебуваємо. Впливати ж, це значить — брати участь, бо неприсутні, чи пак — не-

причетні, не мають слова. І ми повинні нарешті покінчити із станом ізоляції від політичних плянів і дій цього світу та активно включитися в них.

В цьому пляні ми безперечно повинні вітати ті заходи, що їх робить наш політичний центр на еміграції — Українська Національна Рада, — заходи в напрямку якраз включення активних сил української еміграції в діяльність відповідних зовнішньо-політичних чинників цього світу в цей час готування і гуртування ним сил для майбутнього зудару. І в зв'язку з цим ми не можемо поставитися інакше, як тільки з рішучим осудом, до тієї демагогічно-наклепницької кампанії проти УНРади, що її провадять тепер наші націоналістичні ізоляціоністи і революційні декляматори.

Ця кампанія, як відомо, відбувається під прикриттям давно вже притертих старих фраз про дві протиставлені концепції укр. зовнішньої політики: т. зв. “революційну”, що її, мовляв, репрезентують вони і т. зв. “угодовську”, яку, мовляв, втілює УНРада. Не треба особливо заглиблюватися в суть цього протиставлення, щоб зрозуміти, наскільки воно штучне і фальшиве в устах наших емігрантських самореклямників налічком “революціонерів” і наскільки воно взагалі безглузде в застосуванні до зовнішньо-політичної діяльності еміграції. Досить тільки пригадати одне те, що навіть і за визначенням самих же наших ворогів “угодовства”, вони є всього лише закордонними представниками, тобто — амбасадорами-дипломатами, українського народу, який єдино тільки й є силою революції, бо ж революція можлива тільки в Україні, а не на еміграції. І це правда, з тим тільки додатком, що це стосується всієї еміграції взагалі, а не тільки самих рекламних “революціонерів”. А коли так, то ж

ясно, що властивим завданням усяких представників закордоном, завданням амбасадорів-дипломатів, є ніщо інше, тільки шукання взаємно вигідної угоди з зовнішнім світом в інтересах визвольних прагнень і боротьби свого народу, тобто — завданням і є оте, сказати б, “угодовство” тут задля революції там, а не сама революція тут — проти кого: проти цього зовнішнього світу, чи що?

Це дитячі істини, і їх добре знають самі сьогоднішні “революційні” борці проти цього самого “угодовства” УНРади. Добре знають, бо самі досі й тепер також займались і займаються нічим іншим, тільки якраз отаким “угодовством”. Досить нагадати хоча б той загально відомий факт, що, власне, деякі керівники й надхненники сьогоднішньої кампанії проти “угодовства” УНРади ще вчора виступали за більш “угодовські” компроміси своїх “рев.” середовищ з тими самими чинниками, з якими шукала угоди й УНРада. І весь секрет сьогоднішньої їхньої війни проти “угодовства” полягає тільки в тому, що їхні вчорашні “угодовські” пляни не вдался, бо з ними взагалі ніхто ніякої угоди не хоче, отже їм тепер не залишається нічого іншого, як робити добру позу при поганій грі, мовляв — “нас відкинули, то ми “не схотіли”. А ще деякі з “революціонерів” то, навіть, продовжуючи ті самі заходи, що поробила й УНРада, і навіть, досягнувши для себе певних “угодовських” вигод, в той же самий час більше всіх кричать про “угодовство” УНРади. Чому? Та справа просто всього-навсього тільки в тому, що йдеться їм не про саме “угодовство”, як таке, а про те, хто це “угодовство” робить. Якщо це роблять вони, чи люди, з якими вони мають свою окрему угоду, тоді це не угодовство, а

виконання прямого завдання відповідного “закордонного представництва”, отже “революційна робота”, а якщо це не вони, значить — це просто таки зрадницьке угодовство. Йдеться отже тільки про претензії на право виступати в ролі політичного центру на еміграції — і тільки, а наявність “революційности” тут тільки зручна форма і не більше.

Але взагалі треба ствердити, що протиставлення “революційности” — “угодовству” за старою звичкою, як це було колись в т. зв. “краю”, коли йшлося про відношення до окупанта, тепер, тут, на еміграції, коли йдеться про відношення не до окупанта, а до сил, які виходять на арену боротьби з нашим сьогоднішнім поневолювачем, не маючи при цьому ані плянів, ані можливості бути нашим окупантом — таке протиставлення зовсім несправедливе. Йдеться не про те, щоб шуканням взаємно вигідної угоди і співпраці з зовнішнім світом протиставити “революційну” ізоляцію від нього. Йдеться про те, щоб у співпраці з зовнішніми чинниками якнайкраще забезпечити те, що для українського визволення найголовніше: забезпечити українську національно-державну суверенність.

І от щойно на цьому пункті можна і треба зіставляти і протиставляти українські політичні сили на еміграції, оцінюючи їх національно-конструктивну, чи національно-деструктивну роллю. Саме це й дає нам право підходити з зовсім іншими мірлами й зовсім по іншому оцінювати заходи до співпраці з певними зовнішньо-політичними чинниками нашої УНРади і ті заходи, що їх по партизанському спробувало зробити на власну руку одне невеличке земляцьке середовище. Речі ці, звичайно, ніяк неспівмірні, вже хоча б тому, що УНРада — це спеціальний загальноукраїнський орган,

який, власне, для того й створений, щоб робити різні зовнішньо-політичні заходи такого характеру, бо на це його уповноважили всі ті українські демократичні середовища, в тому числі й згадане земляцьке середовище, коли воно ще не претендувало на щось більше. Натомість це середовище в даному випадку взялося не за своє діло. А головне ж у тому, що УНРада в своїх заходах стояла й стоїть на загальнопризнаних і безспірних позиціях української суверенності і не зійшла з них ні на крок, а навпаки — своєю твердою постановою примусила відповідного контрагента зревідувати свої попередні позиції, а в лави ворожих сил внесла розкол і заламання фронту, тоді як згадане земляцьке середовище навпаки — почало свої заходи цілковито сховавши глибоко в кишеню, а частково навіть і викинувши за борт, принципи безумовної української суверенності. Це речі, отже, не тільки неспівмірні, але й протилежні, тому їм належить і протилежна оцінка.

Таким чином — ми за продовження і доведення до успішного завершення початих УНРадою зовнішньо-політичних заходів. Але ми за непохитну твердість і безкомпромисовість в дотриманні однієї неодмінної умови при кожній зовнішньо-політичній акції на еміграції: за забезпечення непорушності ідеї української національно-державної суверенності. І навіть більше того: ми вважаємо, що стояти треба не тільки на захисті ідеї нашої суверенності, але й на захисті самої формально існуючої вже суверенності, яку треба лише перетворити в фактичну.

Виходячи з того реально-існуючого стану речей, який визначає характер сьогоденної української дійсності, зокрема в зовнішньо-політичній площині, ми

ясно бачимо, що головною вихідною позицією кожної зовнішньо-політичної акції сьогодні має бути ніщо інше, тільки вимога визнання передусім доконаного факту української державної суверенності в формі української советської республіки. Ця вимога, отже — вимога визнання фактичного стану речей сьогоднішнього міжнародно-політичного становища України, як визнаної вже де факто всіма державами Об'єднаних Націй формально суверенної республіки — це вимога ставлення проблеми визволення України сьогодні в такій же площині, як проблеми визволення Польщі, Чехословаччини, Румунії й інших комуністичних держав, які, як держави, цим світом визнаються, але для яких плянується тільки зміна комуністичного устрою на демократичний. Це означає отже вимогу ставлення питання про українську державність поза всяким сумнівом. І, нарешті, це означає також використання проти комуністичної Москви тієї найважливішої зброї, якою вона послуговується в намаганні сконсолідувати під своїм пануванням свій новий імперіальний комплекс недавно завойованих народів — зброю формальної суверенності української советської республіки.

З приємністю мусимо ствердити, що саме в цьому напрямку вже ведуть свою працю на зовнішньо-політичному відтинку, як наш політичний центр — УНРада, так, зокрема, й наша репрезентація в Америці — Український Конгресовий Комітет, — працю в напрямку формального визнання і офіційного нав'язання дипломатичних зв'язків з Україною з боку Америки й інших країн західно-демократичного світу. Такий дипломатичний крок, звичайно, матиме величезне не тільки морально-політичне значення для правильної постановки українського питання в визвольній протикомуністич-

ній політиці цього світу. Але вже й тепер саме така постановка питання мусить бути головною вихідною позицією нашої співпраці з протикомуністичними силами цього світу, і саме на такій позиції стоїмо ми, як складова частина Української Національної Ради.

2. Наші внутрішньо-українські взаємини на тлі нової національно-політичної ситуації України сьогодні.

Тепер розглянемо стан на відтинку **внутрішньо-українських взаємин** у нас на еміграції на тлі того стану, який в цьому відношенні існує в Україні сьогодні.

Треба прямо сказати, що картина нашого українського життя на еміграції не тільки не відповідає тій картині доконаної всеукраїнської соборности, яку ми бачимо на Батьківщині, а навпаки — ця картина тут є чимось цілковито протилежним.

Як відомо, в Україні сьогодні ми маємо не тільки факт доконаної всеукраїнської соборности (хоч і не в повній відповідності до українських етнографічних кордонів), але маємо також факт здійснення цієї соборности на засаді єдиноподвладної уніфікації і **централізму** у формі влади Києва, хоч і в підлеглості Москві. Не зважаючи на той факт, що ця соборність є соборністю окупації, однак принцип київського централізму надзвичайно сконсолідував сьогоднішню українську націю в одному природньому державно-політичному організмі, що повністю своєю формою відповідає тому образowi української єдиноподвладности, за яку ми боремось.

Власне оцей формальний київський централізм, як база сьогоднішньої доконаної соборности України, є

вєлетенським позитивним здобутком України в останній війні — здобутком, що його ми ні в'якому разі не сміємо втратити. Адже маємо не тільки здійснення соборности, але й досягнення найвищого ступня соборности — єдиноподвладної централізації, тобто — те, чого всі модерні нації світу в своїй історії досягали ціною найбільших національних зусиль. Українці сьогодні дістали це ціною тотальної неволі під одним окупантом. Дорога ціна, але не дорожча, ніж напр.. Бісмаркове об'єднання Німеччини “залізом і кров'ю”, чи московське “собраніє Русі” шляхом кривавих “покореній” своїх же єдиноподвладних Новгородів і Пскових. Ні, соборність сьогоднішньої України на базі київського централізму — це, безперечно, український вигреш, значення якого для української боротьби за державну самостійність тяжко переоцінити. В кожному разі в свідомості і психіці сьогоднішніх українців на Батьківщині цей факт відіграє таку роль, що в зв'язку з цим сьогодні можна вже сміло твердити: рубікон українського історичного прокляття, роздвоєння по лінії кордону “схід-захід” сьогодні вже остаточно перейдено. В порівнянні ж із нашим емігрантським станом соборницької свідомости сьогоднішня Україна стоїть від нас щонайменше на пів століття впереді.

Справді, як виглядає наша соборність на еміграції в порівнянні із станом на Батьківщині?

В той час, коли на Батьківщині сьогодні вже не існує ніякого внутрішнього поділу українства на “східне” й “західне”, на підсоветське й позасоветське і т. д., на еміграції цей поділ не тільки існує, але він, навіть, спеціально плекається, поглиблюється й доводиться до такої гостроти, що перетворюється часом, навіть, на стан лише трішки прихованої внутрішньо-україн-

ської громадянської війни. Створюється зовсім певне враження, що в цьому відношенні наша еміграція перетворюється в своєрідний музей, де старанно зберігається все те, що вже віджило й зникло на Батьківщині. Але коли тут зберігаються дійсно деякі вартості, що їх знищує на Батьківщині окупант, то про таку “вартість”, як поділ за старими кордонами, ніяк не можна сказати, щоб це було варте збереження.

Та коли цей поділ ще існує на еміграції **в побуті**, то це ще пів біди, бо це річ зрозуміла, оскільки йдеться про доживання свого віку поколінням, яке однак переробити і не можна, і не варто. Але головна біда в тому, що цей поділ — це основний поділ нашої емігрантської **політики**, хоч ця політика й переповнена аж через верх заявлено-нудотними деклямаціями на тему “соборности”. Досить лише трішки уважніше й одвертіше приглянутись до нашого політичного життя на еміграції, до наших політичних суперечностей, взаємообвинувачень і взаємопоборювань, як ми відразу ж ясно побачимо, що за всіма зовнішніми декораціями фраз про протиставлення т. зв. “революційного” табору — “опортуністичному”, “принципйалізму” — “кон’юнктуризму”, “краєвої о’р’єнтації” — “емігрантщині” і т. п. криється ніщо інше, тільки підпільне животіння старого провінційного кордону й старого поділу на “ми” й “вони” саме за цим кордоном.

Справді, ми бачимо, як час від часу в протиставленні одного табору другому цілковито міняються, як у руках спритного фокусника на цирковій сцені, поняття “революційности” й “опортунізму”, “принципйалізму” й “кон’юнктуризму” і т. д. і те, що вчора було ознакою революційности” для даного табору, сьогодні відкидається ним, як “опортуністичне”, і навпаки — те, що

було вчора “опортуністичним”, сьогодні підноситься як “революційне”, аж до смішного самозаперечення. Все залежить тільки від того, до кого відноситься в даний час дане поняття. Якщо це відноситься до “них”, тоді це зле, якщо ж відноситься до “нас”, тоді це добре. До гротесковости яскравим прикладом цього служить уже згадувана метаморфоза політики відомого “революційного” середовища в відношенні до однієї й тієї ж самої акції з боку УКК і з боку УНРади. Як бачимо, зовнішні налічка тут ніяк не можна брати на поважно. Натомість треба приглянутись до речей, які є незмінними, а постійними ознаками двох протиставлених таборів у політичному житті нашої еміграції.

Які ж ці ознаки і який їхній вплив на наше політичне життя?

Будьмо одвертими й щирими і назовімо речі прямо їхніми іменами, бо при всій неприемності оголення “колючої” правди, її в політичному житті треба брати в такому вигляді, в якому вона є, а не в гарних, але самообманих “папірцях”. Правда ж виглядає так, що ми дійсно маємо на еміграції два табори, але різниця між ними полягає передусім у засадничій постановці і в практичній розв’язці питання української соборности на еміграції. З одного боку маємо табір всеукраїнської соборної політики, об’єднаний на базі всеукраїнського державницького централізму, втіленого в реконструйованому на еміграції державному центрі соборної України з живою традицією нашої державности й соборности, символізованих в загально всіма нами визнаних і шанованих актах 22-го січня в Києві. В цьому таборі, що його політика побудована на концепції протиставлення сьогодинішній формальній державности соборної советської України — фактичної дер-

жавности соборної Української Народньої Республіки, маємо таку картину співвідношення політичних сил різних частин всеукраїнської соборної цілоти, коли це співвідношення більш-менш відповідає тому станові, який визначає і сьгоднішню всеукраїнську соборну дійсність на Батьківщині. То ж — маємо не тільки табір з природнім центром ор'єнтації на Київ, але маємо також і таке природне підпорядкування малого великому, чи вірніше, частини — цілості, при якому основний принцип справжньої, а не фіктивної, української соборности, тобто принцип київського централізму, є реальністю, а не пустою фразою. З другого ж боку маємо табір, чи навіть два табори, законсервованої політичної інерції більш-менш одного ідеологічного руху, обмеженого однією, визначеною старим, історично вже перекресленим, провінційним кордоном, частиною української території з її специфічними, витвореними вчорашньою, а не сьгоднішньою, дійсністю, проблемами. І при всій декларативній ор'єнтації цього табору, нібито, також на Київ, фактично і практично маємо тут кружання навколо ор'єнтаційної точки, якою, на жаль, є навіть і не Львів, а якийсь невідомий бункер під Сяноком.

Звичайно, справа не в цьому нещасному, хоч і трагічно-героїчному бункері під Сяноком. Невідомі лицарі-мученики цього бункеру — люди чесні, безкорисні й скромні. Вони виконують наказ свого національного сумління так, як вони в певних обставинах вважали за потрібне й можливе. Ніяких інших претензій, крім святого бажання визволити свою Батьківщину, в них нема. Але справа в емігрантських політичних спекуляціях певних людей на символіці цього бункера. Справа в спекуляціях людей, що для них головним є не сама

визвольна боротьба, а питання про те, хто, мовляв, “очолює” цю боротьбу і які політичні привілеї на еміграції належать тим, хто, мовляв, “представляє” цю боротьбу за кордоном. Це спекуляції людей, для яких “революція” починається з того, чим вона звичайно кінчається, тобто — з утворення “влади”, яку вони так і називають — “влада воюючої України”. Але біда ще й не у самому творенні кимось своєї власної “влади” на базі своїх власних локально-політичних явищ. Біда в тому, що за всім цим криється ніщо інше, як передусім тенденція до локально-провінційного паралелізму в українській політиці на базі егоцентричних претензій щодо всеукраїнської цілоти того, що за своєю природою є й може бути тільки підрядною частиною в загальноукраїнській політичній композиції. І ця біда — це, звичайно, ніяке не “краєве”, а чистісіньке суто-емігрантське явище.

Біда ця полягає в тому, що політика середовищ, які вважають себе на еміграції т. зв. “представниками краю”, побудована в основному на концепціях, властивим втіленням і символом яких є визнавані тільки одним ідеологічним середовищем його ж т. зв. “державні акти” у Львові і в Криниці. В кожному разі в діяльності цих середовищ маємо таку картину співвідношення політичних сил і тенденцій різних частин всеукраїнської політичної цілоти, коли це співвідношення є прямим запереченням тому станові, який визначає сьгоднішню соборну дійсність на Батьківщині. Тобто — маємо тут не тільки неприродне підпорядкування великого — малому, цілості — частині, а й взагалі отождоження явищ і фактів, характерних для специфічної проблематики однієї малої частки, з явищами й фактами всеукраїнської цілоти. І, навіть, більше: маємо під-

міну одного другим і зведення всеукраїнської політики до політики одного ідеологічного руху однієї специфічної частки в сьгоднішній українській дійсності. Практично ж маємо фактичне протиставлення принципу кийського централізму, як у сьгоднішній советській формі на Батьківщині, так і в тій формі, в якій цей принцип реалізується в концепції табору, об'єданого навколо державного центру УНР — протиставлення дійсно “краєвого”, а не всеукраїнського варіанту української політики.

Так виглядає картина поділу нашої емігрантської політики в площині реалізації ідеї української соборності. І саме в цьому полягає основний сенс тієї одвертої пропаганди двоподілу, двоторовости, двоцентровости і паралелізму практичної політики, що є основною суттю діяльності наших “революційних” саморекламників на еміграції. Практично samozaperечeni ними ж фрази про “революційність” і “опортунізм” при фактичному дублюванні однієї ж і тієї ж самої політики на еміграції, що її проводить і перший наш табір, все це є тільки прикриттям для того, щоб приховати одне: боротьбу за пріоритет свого табору. Вирішальну роль при цьому грають, звичайно, не так політичні, як скоріше психологічні моменти. Вся справа в тому, що до “своїх”, за ознаками не лиш партійної, а передусім провінційної і конфесійної приналежності, є довір'я навіть у тому випадку, коли йдеться, навіть, про досити таки сквозьку акцію на міжнародньо-політичному форумі, але цього самого довір'я нема до інших, не “своїх”, хоч би, навіть, їх акція була й більш певна та успішна для української справи, ніж попередня.

Але не можна ні в якому разі думати, що перешкодою до здійснення всеукраїнської соборности в нашому

політичному житті на еміграції є тільки залишки провінційної відрубности тих українських емігрантів, що персоніфікують собою, так би мовити, Сянок у протиставленні до Києва. На жаль треба ствердити, що в такій же самій мірі, а часом, навіть і більше, за такий жалюгідний стан нашої соборности на еміграції відповідають якраз ті, що, як представники Києва, представники центрального осередку українських соборних земель і його природнього централізму, мали б бути найбільш з'єднуючим, отже — централізуючим чинником на еміграції. З боку представників цієї частини нашої еміграції маємо часто також дивовижно-незрозуміле ігнорування значення в загальній композиції українського політичного життя фактів, явищ і людей тих частин сьгоднішньої України, які новим, дев'ятимільйоновим поповненням влилися в загальноукраїнське підсоветське життя сьгодні.

Говорячи про сьгоднішню українську дійсність, ми вже відмітили раніш особливе велике політичне значення колишніх західньоукраїнських земель і людей в цілості сьгоднішнього політичного життя нашої Батьківщини — значення ферментуючого чинника національного спротиву і сили, якій може в найбільшій мірі мусимо завдячувати факти останніх поступок і жестів Москви в сторону українців, що, безперечно, стримує процес ліквідації української формальної суверенности і скріплює українські національні позиції в підсоветському світі. Коли ми говорили про той опір, голововно в новоприєднаних західньо-українських областях, наслідком якого було усунення Мельнікова й офіційне засудження фактів русифікації, висунення на керівництво місцевих українців і т. д., то ми мали на увазі,

між іншим, також той опір, символом якого є, власне, отой невідомий бункер під Сяноком, про якого ми вже згадали. Безперечно, цей невідомий бункер і ті невідомі українські люди, що там гинуть, коли брати це не в плані емігрантських спекуляцій про “другий політичний центр”, а в плані загальноукраїнської оцінки цього явища, як одної з форм невгасаючої української визвольної боротьби — цей бункер мусить знайти свій найголосніший і найвідповідніший його значінню відгомін в усій зовнішньо-політичній діяльності нашого політичного центру. І той факт, що такого відгому в діяльності цього центру цей бункер не знайшов, безперечно є одною з поважних причин того, що іменем цього бункеру твориться другий, паралельний центр. От у цьому й полягає також провина супроти всеукраїнської соборности і самого нашого політичного центру київської ор'єнтації.

Отже — новий внутрішньо-національний стан речей на нашій Батьківщині сьогодні, що визначається фактом доконаної всеукраїнської соборности і централізації, вимагає від нас рішучого перегляду форми й змісту нашого організованого життя на еміграції під кутом зору відповідности його тому станові, який є на Батьківщині. Здійснення одностайного всеукраїнсько-соборницького фронту і централізації всіх політичних сил української еміграції, відповідно до факту доконаної соборности на Батьківщині а також і відповідно до нового спеціального значення в українському політичному житті новоприєднаних українських земель і людей — це й є те наше завдання, яке диктує нам сьогоднішня українська дійсність.

3. До проблеми “еміграція і народ” у зв'язку з обличчям України сьогодні.

І нарешті третє і найважливіше питання: еміграція і народ сьогоднішньої підсоветської України.

Той новий фізичний склад населення і той новий психологічний тип людини України сьогоднішнього дня, про що ми говорили вже раніше — склад і тип уже навіть не одного, а кількох поколінь підсоветської формації, людей комуністичної школи виховання і комуністичної системи життя — цей факт є такий поважний, що ставить перед нами на всю ширинь питання: яке ж має бути відношення до цієї сьогоднішньої підсоветської маси народу на Батьківщині з боку нас, української протисовєтської еміграції? Невже ми тут маємо стати в позу суддів по відношенні до них і, декляючи про народ, будемо розуміти під народом себе, еміграцію, а його, підсоветський народ, вважатимемо тільки за об'єкт нашої майбутньої розправи над ним, чи “перевиховання” його за власною подобою?

Приглядаючись до фактів, що мають, та ще не аби яке, місце серед нашої еміграції, ми вже не з жалем, а просто таки з жахом мусимо ствердити, що саме такий суддівський підхід до мас сьогоднішнього підсоветського українського народу не тільки існує, а навіть панує в нас на еміграції.

Справді, погляньмо, що пишуть напр. наші славнозвісні “блискучі відокремленці”. Це суцільне намагання викопати якнайглибшу прірву того “блискучого відокремлення” між собою і сьогоднішнім українським народом, це суцільне судове розслідування т. зв. “злочинів” супроти уявно-монополізованої самими тільки

ними української правди, — “злочинів” тих, може одних з найкращих снів українського народу, яких тільки могла видати сторозтерзана й спотворена нечуваним комуністичним терором українська підсоветська земля — починаючи від Хвильового й кінчаючи тими недостріляними українськими патріотами з-поміж вчорашніх комсомольців, що є в лавах нової з-під-советської еміграції.

Диво-дивне, але слова “хвильовізм” і “хвильовісти”, викликання яких уже понад чверть століття є одною з наулюбленіших спеціальностей советської протиукраїнської пропаганди, стали найбільш лайливими словами в лексиконі наших “відокремленців”. Звичайно, вільно кожному з тих, чия українська свідомість формувалась в позасовєтському світі або в досовєтській дійсності, мати свою власну й не конче позитивну думку про “хвильовізм” і “хвильовістів”, але при тому треба оперувати об'єктивними історичними фактами, а не самою затуманюючою розум жовчною злобою людей фактично минулого століття, злобою, подиктованою мотивами, що мають значення тільки для носіїв цієї злоби, але не для українських національних інтересів. Бо що таке фактично “хвильовізм”, як історичний факт української підсоветської дійсності, в якій формувалось перше підсоветське покоління, яке сьогодні становить собою основний тип сьогоднішньої української людини?

Як це сформульовано точно в офіційних советських визначеннях “хвильовізму”, **вся** суть хвильовізму, як т. зв. “націоналістичного ухилу” з яким воювала й воює досі в Україні Москва, зводиться до таких 8-ми точок (цитую за кн. “В боротьбі проти націоналізму на два фронти” вид. партвидавом в Москві, 1930 р.):

Хвильовізм — це: 1) ор'єнтація культурного розвитку України на капіталістичну Європу під гаслом — “геть від Москви”, “подаді від Москви”, “даєш Європу”; 2) теорія боротьби двох культур — української і російської, в українській націоналістичній інтерпретації; 3) захист і обгрунтування теорії капіталістичного відродження нації; 4) проповідь блокування з укр. буржуазними елементами (“неоклясики”, ВУАН) і перехід таким чином до єдиного націоналістичного фронту; 5) нерозуміння ролі пролетаріату, як активного фактора і керівника в культурному будівництві України; 6) так зв. теорія “азіятського ренесансу” на базі творчого опанування європейської культури, згідно якої (теорії) на долю України випадає місяністична ролія очолити цей ренесанс; 7) оцінка советської політичної дійсності, як дійсність зради ідеям, на яких відбулася революція і 8) — проповідь ідеології українського фашизму “донцовського” толку (ст. 50).

Оці 8 точок вичерпують абсолютно все, що означалось і означається в підсоветській дійсності як “хвильовізм”. Більш нічого поза тим у хвильовізм не входить. Якщо в творчості Хвильового було й ще щось поза цим, то це речі іншого — літературно-мистецького, особисто-біографічного і т. п. порядку, а ідеологічно хвильовізм полягає тільки в цих 8-ми точках. Питається — що ж є в цьому хвильовізмі такого, щоб його конечно треба було комусь на еміграції саме тепер в унісон з більшевиками оголосити небезпечним “ізмом” і почати боротьбу з ним такими засобами, до яких покищо вдавались тільки більшевики? Ніхто в цих точках нічого небезпечного не зможе знайти. Залишається тільки один аргумент, яким, власне, тільки й послуговуються на всі лади різні громадяни-

наклепники з емігрантської вулиці: мовляв — але ж Хвильовий був комуніст і всі ці 8 точок подав не в “нашому” 100% націоналістичному, а в “націонал-комуністичному” оформленні.

Так Хвильовий був українським комуністом, але “хвильовізм” — це не український комунізм, а український підсоветський націоналізм, оформлений тільки зовні комуністичною фразеологією, але не в комуністичних, а націоналістичних, лише специфічно підсоветських, категоріях мислення. Це факт. І саме завдяки цьому, і тільки завдяки цьому, “хвильовізм” є тим явищем української підсоветської дійсності, яке заслугує на те велике історичне значення в житті укр. підсоветського народу, якого б (значення) це явище цілковито було б позбавлене, якби Хвильовий, скажімо, був не Хвильовий, а Донцов, і оформив свої гасла в категоріях мислення, скажімо, еміграції чи галицького ОУН. Тоді б це мало таке саме відношення до розвитку української самостійницької думки в підсоветських умовах, яке мав там Донцов, чи ОУН, тобто — ніякого.

Адже й дитині повинно бути зрозуміло, що на етапі, коли комуністична тотальна система опанувала Україну і в комуністичній, формально інтернаціоналістичній, а фактично — російсько-імперіальній, тотальній ідеології виростало нове українське покоління, історично було конечно потрібно, щоб з'явився там український націоналізм на новому ідеологічному ґрунті, як доказ, що протилежність України й Росії лежить не в площині тієї чи іншої ідеології, а в площині відвічних національно-життєвих інтересів, які говорять за себе навіть і в протилежній націоналістичній ідеології. Інакше кажучи — якби Хвильового і хвильовізму не

було, їх би треба було видумати, бо це було потрібно, як вихід в українському напрямі мислення для стисненої в кліщі комуністичної ідеології думки нового українського підсоветського покоління. На щастя Хвильовий і хвильовізм з'явилися самі і ми маємо історичний факт, якого ніякий нівелиючий прес комуністичної протинаціональної ідеології не може стерти. І це — нещастя, фатальне нещастя для комуністичної ідеології в Україні. Для чого ж потрібно комусь на еміграції сьогодні стирати це історичне явище?

Зокрема — для чого це потрібно робити саме тепер, коли маємо в Україні вже цілковито новий, отже вихований в категоріях мислення советської офіційної ідеології, тип українця сьогоднішнього дня? Звичайно, серед цього типу тільки люди першого підсоветського покоління знають дещо про хвильовізм, а другому поколінню це відомо тільки в вигляді лайливого поняття, так само як і “націоналізм” взагалі. Але це не значить, що сьогодні, а особливо завтра, ми і взагалі кожна політична сила, що їй доведеться боротись за самостійність України після понад 36-літнього комуністичного панування, в своєму шуканні спільної мови з цим новим типом українських людей обійдемося без “хвильовізму”? Ні. Як ми вже відмітили раніше, характерною рисою нового психологічного типу сьогднішньої української людини є передусім стартування всіх її думок і настроїв ні від чого іншого, тільки від підсоветської, отже — комуністичної, дійсності, на базі якої тільки й можливе їхнє заперечення цієї дійсності. Ясно, що на шляху до ідейного осмислення і сприйняття української визвольної боротьби під самостійницькими гаслами найкращим, бо найприроднішим, стартовим пунктом для цієї людини може бути тільки

ідея української незалежності від Москви, втілена передусім у категоріях звичного їй мислення. Це істина, яку добре знають і самі наші “відокремленці”, бо ж не даром в усіх їхніх т. зв. “краєвих” публікаціях ідея українського націоналізму подається для сприйняття підсоветських українців саме в формі хвильовізму. Але в той же час вони тут майже всю свою ідеологічну боротьбу зводять до боротьби проти хвильовізму. Чому? Адже це означає не більше і не менше, як “відокремлення” себе від України сьогодні?

Відповідь проста: тільки тому, щоб здескредитувати й скомпромітувати ту нову підсоветську еміграцію, яка, бачте, не пішла під їх провід, або вийшла з-під їхнього проводу і пішла своїм шляхом прислухаючись до **голосу** своєї землі, а не до галасу емігрантських відокремленців від неї. І от, удари, спрямовані проти цієї частини еміграції, б'ють, по суті, по цілості українського народу, яким він є сьогодні. Виходить обвинувачення залізною штабою мухи на лобі власного батька.

Але ці борці за відокремлення від сьогоднішнього підсоветського народу України є не тільки в одній тій партії, що це відокремлення поставила на своєму прапорі. З ними перегукуються і з ними творять спільний фронт у цьому відношенні також і їхні партійні антиподи з рядів старої еміграції і старого покоління нової еміграції, з рядів т. зв. “чистих петлюрівців” — соціалістів-“феденківців” з одного боку і антисоціалістів з земляцької “селянської партії” з другого боку. А також, і це особливо характеристично, з рядів анекдотичних “східняків-хведуралістів”. А замикається цей фронт проти “хвильовізму”, як це не дивно, аж у Москві. Справжній єдиний червоно-чорний фронт!

З огляду на деяку нову нотку в цьому поході проти

хвильовізму з боку т. зв. “чистих петлюрівців”, треба окремо сказати кілька слів про них. Ці нові “антихвильовісти”, як відомо, почали свій похід проти “хвильовізму” щойно в цьому році, до того не бачивши ніякої небезпеки в хвильовізмі, а навпаки — користуючись якраз послугами тих “хвильовістів” з рядів нової підсоветської еміграції, які чи не найбільше спричинилися до того, що ці “чисті петлюрівці” з музею визвольної боротьби вийшли на арену цієї визвольної боротьби в реконструйованому центрі УНР, в УНРаді. Але тепер, виявивши свою цілковиту нездібність зрозуміти різницю між визвольною боротьбою і музеєм визвольної боротьби, ці люди підняли галас про несполучність ідей Петлюри з ідеями “хвильовізму”, і неможливість якоїсь провідної ролі в системі УНРади людей хвильовістського гарту з нової підсоветської еміграції, зокрема ж — людей “комсомольського покоління” і, навіть, вчорашньої комсомольської біографії, які посміли собі присвоювати ім'я і прапор Петлюри, а вони ж, бачте, **не чисті** петлюрівці. Чисті петлюрівці виходило б — це значить **вчорашні** петлюрівці.

А тим часом треба мати на увазі, що сьогодні ані **вчорашні** “чисті петлюрівці”, ані **вчорашні** чисті хвильовісти не можуть у своєму чистому вигляді відіграти якоїсь дійсно творчої ролі в **сьогоднішній** політичній боротьбі за українське визволення. Сьогоднішній день вимагає **нових** петлюрівців і **нових** “хвильовістів”, людей, у яких природньо сполучаються і всі актуальні сьогодні елементи **петлюрівського** етапу нашої боротьби і всі також актуальні сьогодні **“хвильовістські”** елементи. Це **не чисті** петлюрівці, бо занечиснені хвильовізмом і **не чисті** хвильовісти, бо сполучені з петлюрівщиною. Це **сьогоднішні** “петлюрівці-хвильовіс-

ти”, що вже не є ні петлюрівцями і не хвильовістами, а сьгоднішніми борцями за наше визволення в таких формах, в яких диктує сьгодні українська дійсність. І в зв'язку з цим треба нагадати тут, що є ще й інші закиди в боротьбі навколо “хвильовізму”. Це голос тих, що вважають себе, подібно до “чистих петлюрівців”, — чистими, чи пак, “справжніми хвильовістами”, виступаючи також проти тих, що їх за “хвильовізм” б'ють сьгодні наші “відокремленці”. Нема чого говорити — що проповідь чистого, “справжнього хвильовізму”, тобто не відкинення, а сприйняття в хвильовізмі також і советської комуністичної форми його історичного втілення, є також річчю, яка заслуговує на таке ж заперечення, як і антихвильовізм наших відокремленців..

Нема чого говорити, яка це невідрадна картина — наш емігрантський суд над “хвильовізмом” і людьми підсоветської формації на тлі тієї сьгоднішньої дійсності, в якій, як ми вже сказали, маємо справу з явищем, коли приблизно кожний четвертий молодий українець останніх підсоветських поколінь є “бувший” або теперішній комсомолец, а в вирішальних ділянках підсоветського життя, як офіцерський склад армії, цілий склад авіації й спеціальних технічних частин, кожен один є таким. До кого ж із них зможемо ми апелювати, коли ми тут, на еміграції, не маємо ліпшого заняття як розпінання цих самих “бувших комсомольців” і нахваляння розправитися з ними там — дома, якщо нас якимсь вітром туди занесе?

Ці моменти ми нагадали тут для того, щоб зробити ось який висновок: якщо ми хочемо своєю політичною працею на еміграції бути в якійсь мірі корисними нашому народові — не символічному “Народові” з ве-

ликої літери, про який ми пишемо і перед яким клянемося, а конкретному народові, яким він сьгодні є в конкретній підсоветській дійсності, то ми повинні насамперед зробити атмосферу нашої діяльності тут чистою від судейського духу по відношенню до людей цієї дійсності. Питання всякого суду, і над ким би там не було, треба лишити єдиному правильному і правомочному судді, яким є й може бути тільки сам цей народ.

Бо ж ясно, що не ми його, а він буде судити нас — мечем Республіки,

На місці лобнім там — біля СОФІ!

ІV. ЩЕ РАЗ УКРАЇНА СЬОГОДНІ І МИ

(Сьогоднішні репресовані українці в ССРСР і вчорашні репресовані на еміграції)

Тінь великої провокації над нашим громадсько-політичним життям

Відколи існує протисоветська еміграція з країн, опанованих Советами, головним завданням советської влади в боротьбі з цією небезпечною для неї силою було завжди одне: забити якнайбільшого клина між тією частиною народу, що опинилась на еміграції і самим народом, його основною масою, що лишилась на Батьківщині. Метою всякої советської діяльності проти еміграції, як засобами прямої пропаганди, так і особливо засобами скритої агентурної роботи, було завжди протиставлення еміграції і народу, зіткнення їх лобами і унеможливлення їх взаємопорозуміння.

Нема потреби доводити, наскільки важливим є для Советів досягнення такого стану розриву між народом і еміграцією. Адже ясно, що в разі, коли б еміграція була тим, чим вона в ідеальному випадку мала б бути, тобто — простим продовженням суцільного масиву поневоленого народу, лише діючого в напрямку бажань

цього масиву за кордонами його поневолення, то така еміграція була б для поневолювачів майже такою силою, як захований в недосяжно-безпечному місці штаб діючої безпосередньо в стикові з ворогом армії. І навпаки, — еміграція, як цілком відірвана, а особливо, як ще й протиставна основній масі народу, частка його, так би мовити, “відщепенців” — така еміграція являє собою і для народу, і для його поневолювачів просто “ніщо”, пусте місце, річ, існуючу, так би мовити, тільки в собі й для себе і не існуючу для боротьби сил на Батьківщині. З такою еміграцією ворог не потребує навіть боротися, він її просто ігнорує.

При цьому треба мати на увазі, що для еміграцій, які з'являються в наслідок таких історичних пертурбацій на теренах їхніх батьківщин, як революція, або воєнні зміни, небезпека їх протиставлення своєму народові походить не так від того, що цього бажає і в цьому напрямі діє ворог, скільки від самого того факту, що таке протиставлення криється в самій внутрішній природі таких еміграцій. Воно полягає в тому, що такі емігранти, вибуваючи з своїх країн, як люди, що жили й зформувалися в дійсності, яка існувала до тих змін, що привели до їх виємігрування, природою речей стають, так би мовити, “бувшими”, колишніми людьми, так чи інакше протиставленими тим, що залишились у новій дійсності на батьківщині і стали по відношенню до “бувших” — “теперішніми”, “сьогоднішніми” людьми даного народу. До часу, доки на батьківщині в новій, зміненій дійсності питома вага людей старших поколінь, тобто — тих, що, як і вибулі на еміграцію, жили й зформувалися в старій дійсності, — доки питома вага таких людей там є вирішальною, чи хоч поважною, небезпека природного

протиставлення еміграції й народу ще не є такою застрашаючою. В міру ж того, як відбувається в тязі часу природна зміна поколінь, це протиставлення, якщо “бувші” свідомо не переорієнтуються, а йдуть за інерцією своїх, сказати б, інстинктів старости, це протиставлення набуває катастрофального для взаємин еміграції й народу характеру. Тоді, власне, наступає момент, коли для ворога відпадає навіть потреба наставляти взаємно проти себе народ і еміграцію, бо це, успішніше від ворога, робить сама відпадаюча від живого тіла свого народу його атрофована частка на еміграції.

Клясичним прикладом такого випадку може служити доля старої російської, т. зв. “білої”, еміграції. В перше десятиліття по революції й громадянській війні ця еміграція, хоч вона й була від самого початку втіленням соціального протиставлення своєму народові, що сам же її на еміграцію й вигнав, все ж являла собою певну силу й безпеку для большевиків, бо взагалі тоді ще “бувші люди” теж становили собою певну силу в пореволюційній дійсності. Тому тоді і большевицька пропаганда, і большевицька агентура активно діяли проти цієї еміграції, з великим успіхом нацьковуючи — з одного боку цю еміграцію на народ, посилаючи свою агентуру в найяскравішо-реакційні кола “білих” і активізуючи найбільше саме їх під найчорнішими гаслами повороту колеса історії на повних 180° назад, а з другого боку — лякаючи народ опудалом саме такої “білої” еміграції, саме з такими божевільними плянами. Без великих зусиль большевикам вдалося ще до виходу на життєву арену в СССР нового, підсоветського покоління зліквідувати “білих”, як реальну політичну силу на еміграції, за допомогою са-

мого старечого здичавіння цієї еміграції. Тому, фактично, ні під час останньої війни, ні, тим більше, після неї, ніякої проблеми старої “білої” російської еміграції для большевиків уже не існувало. Її місце цілком і повністю заступило нове явище на еміграції — т. зв. “власовщина”, що з’явилась уже як витвір людей нових, уже підсоветських поколінь росіян. З огляду на свою природну спорідненість із масою підсоветських росіян в СССР ці нові російські емігранти стали для большевиків новою реальною небезпекою. І от, приступивши до боротьби з цим новим явищем, перше, до чого вдалися большевики в своїй пропаганді і в своїй агентурній роботі серед росіян закордоном, це — посліпне спихання за всяку ціну “власовщини” і нових російських емігрантів в лоно старої, і то спеціально “білої”, реакційної еміграції, де їх потім стало для большевиків легше зліквідувати під загальною ширмою ліквідації “білих”, бо ця марка сама собою вже означала політичну смерть “власовщини”. І це зовсім не випадково, що й тепер советські агенти й провокатори виявляються саме в таких російських емігрантських організаціях, як знову ж таки крайньо-реакційна організація білогвардійців уже другого покоління суперстарих емігрантів, бо вже вирослих на еміграції, людей фашистської школи — НТС. І не випадково також, що саме ця організація виявилася серед росіян монополістом всіх головніших інспірацій різних рухів нових і найновіших російських емігрантів і перебіжчиків. Кращого похоронного заведення для поховання живцем цих “нових” і “найновіших” тяжко придумати.

Децо інакше виглядає ситуація нашої, української еміграції. Стара українська еміграція, відмінно від ро-

сійської, як відомо, типом і соціальним складом своїх людей була не стільки продуктом старої дореволюційної дійсності, скільки продуктом самої революції і національно-визвольної боротьби революційних років. Не будучи силою соціального протиставлення своєму народові, ця еміграція в своїй суті була тільки силою національно-політичного протиставлення окупантові разом із більшістю свого народу. Крім того, ця еміграція, властиво, була тільки півеміграцією, оскільки вона, разом із цілою четвертиною українського народу й частиною українських західніх територій за кордоном СРСР становила собою аж до останньої війни цілу поважну частину України за межами советського поневолення. Незалежно від того, в яких стосунках між собою перебували наші емігранти з-під стягу УНР і наші брати різних західньоукраїнських земель, їхній загальний стосунок до основного масиву українського народу під Советами був, по суті, однаковий. Тому в цьому відношенні можна розглядати їх як одну частину українців поза советськими кордонами, так би мовити — як **позасоветських** українців.

Не будучи щодо підсоветських українців, як “білі” росіяни, “бувшими людьми”, наші позасоветські українці однак були по відношенні до них **іншими** людьми. Для всіх їх однаково та нова підсоветська дійсність, яка запанувала в Україні після поразки наших визвольних змагань, була у всіх відношеннях іншою, ніж та, в якій вони жили і в якій витворилась їхня свідомість. І будучи гостро вороже наставленими проти підсоветської дійсності, вони з бігом часу, так чи інакше, ставали в певну протиставну позицію також і до нових поколінь українського народу під Советами, вважаючи його “збольшевиченим”, “зіпсутим” і т. д. Та все ж,

оскільки наша стара еміграція в порівнянні з російською “білою” була молодшою, бо пізніше припинила участь у визвольній боротьбі свого народу, а також оскільки разом з нею були ще й маси українців західньоукраїнських земель, до часу, доки в Україні лишила вага поколінь досоветської формації була поважною, вони були поважною і дуже небезпечною для большевиків реальною силою. Такою силою активніша частина з них була ще й підчас цієї війни. Але після війни, коли вся Україна тотально опинилась в середині підсоветського світу і роля людей досоветських поколінь і позасоветської формації дійшла до мінімуму, також і значення цієї сили зійшло нанівець. І щойно тепер над українською еміграцією, в тій її частині, що складена з досоветських і позасоветських українців, нависла та сама небезпека розриву з своїм тотально підсоветським тепер народом, небезпека, що стала такою **фатальною** в долі російської “білої” еміграції.

Та, на щастя, в наслідок цієї війни з'явилась нова, суто з-підсоветська, складена в основному з представників поколінь, зформованих в підсоветській дійсності, українська еміграція нового типу, і то, відмінно від росіян, в такій великій кількості, що її наявність стала цілком достатньою, щоб вирішально заважити на характерові цілої еміграції і щоб надати їй значення безсумнівно реальної сили, як нерозривної частки цілого народу і його боротьби сьогодні. Питання стало тільки про те, наскільки зможуть всі частини нашої еміграції знайти між собою спільну мову якраз на базі якнайбільшої активізації в інтересах цілості саме нової, з-підсоветської еміграції, **найщільніше пов'язаної** природним зв'язком з підсоветським масивом нашого народу.

І ось тут виявилася одна застрашаюча річ, яка показала, що та сама небезпека, яка призвела до фактичної ліквідації, як політичного фактора, “білої” еміграції росіян, — ця сама небезпека в вигляді протиставлення “бувших” — “сьогоднішнім”, отже — протиставлення еміграції і народу, найшла й серед нас відповідне для себе слабе місце. Виявилось, що відносна частина нашої еміграції — старої і взагалі з-позасоветської, настільки підпала під вплив нездорових настроїв протиставлення себе українським людям підсоветської формації, що не тільки не зрозуміла сенсу природного руху цих людей в напрямку свого політичного самовизначення серед еміграції та претенсій цієї частини еміграції на відповідну їх історичному значенню ролі серед еміграції, а навпаки — поставила цьому рухові й цим претенсіям такий спротив, що фактично загальмувала й спотворила цей природний і конечний в українських політичних інтересах процес. Замість допомоги в організації й активізації з-підсоветської еміграції та сприяння висуненню її на чоло політичної діяльності в праці для тотально підсоветського тепер нашого народу, маємо загальновідомі факти побороення активніших елементів з-підсоветської еміграції шляхом компромітації їх такими дивовижними обвинуваченнями, як те, що ці люди мали таку біографію, яку тільки й могли мати люди, вирості в неймовірній своїм карколомними протиріччями підсоветській дійсності, абож — безапеляційне проголошення зформованої в горнілі тяжкого підсоветського досвіду протисоветської національно-політичної свідомості цих людей “советською” свідомістю, чи навіть — “комунізмом”. При цьому, правда, взято пряму ставку на те, щоб з нової підсоветської еміграції, так би мовити, “амнестувати”

й надати довір'я тільки людям старого, досоветського покоління, абож людям такого типу, що в силу своєї особистої невиразности чи пристосуванської природи надаються тільки до ролі слухняних статистів у рухних давньою інерцією старих формах емігрантського громадсько-політичного життя. Бо взагалі вся з-підсоветська еміграція трактується ними тільки як підрядний об'єкт політичної діяльності старих (не за віком, а за своїм типом) організацій і лідерів старої й з-позасоветської еміграції.

У всьому цьому, навіть і не припускаючи думки про наявність якоїсь скритої ворожої руки, не можна не помітити прямого збігу саме з тими тенденціями, по лінії яких ідуть бажання ворога: бажання якнайскоріше похоронити в лоні найменш небезпечної, бо найбільш віддаленої й протиставної підсоветським масам народу частини нашої еміграції — похоронити тих, що є прямим і безпосереднім продовженням свого підсоветського народу в позасоветському світі і тому є, безперечно, найнебезпечнішою ворогові частиною української політичної еміграції.

Та не зважаючи на втішаючий ворога спротив своїх, що “самі своїх не познаша”, політичне самовизначення й закривізування української з-підсоветської еміграції сталося. І ось тепер почався другий етап історії цієї частини нашої еміграції — етап змагання за обличчя і ролі цієї еміграції в цілості українського організованого життя у вільному світі. На цьому етапі супротивники організованої дії української з-підсоветської еміграції вдалися до нового засобу її побороення — до розкладу її на ворогуючі між собою табори й творення серед неї атмосфери внутрішньої громадянської війни (покищо — холодної), в якій мала б ця частина

нашої еміграції сама себе взаємно знищити. Щоб створити таку атмосферу, пущено в хід ніщо інше, тільки запозичену в большевиків методу взаємодування під прапором своєрідного емігрантського видання сумнозвісної советської “клясової боротьби”. Для цієї мети використовується наявність двох типів колишніх підсоветських людей на еміграції, а саме: людей старшого й зформованого ще в досоветській дійсності покоління, що разом з людьми певних соціальних категорій минулого творять собою специфічний, психологічно зв'язаний з старою еміграцією тип, і людей, що є повністю продуктом підсоветського періоду життя нашого народу — людей, що, власне, й являють собою властивий тип домінуючої сьогодні на Батьківщині маси народу. Спритно граючи на чуттєвих сторінках першого типу, зокрема — спритно влітаючи в гру соціально-клясові ненависницькі комплекси, нагромаджені в свідомості підсоветських людей 36-літньою війною в СССР “всіх проти всіх”, сили, яким залежить на розкладі української з-підсоветської еміграції, всіляко розпалюють давні пристрасті й антагонізми серед перечулених з-підсоветських українців, скеровуючи їх енергію в бік від їх сьогоднішніх прямих завдань на еміграції, в бік нічим не виправданого ганебного самопоїдання.

Факти цього чи не найбільшого безглуздя в історії дивовижних емігрантських безглуздь загально відомі. Це — війна т. зв. “селянської партії” проти УРДП і навпаки, це — імпровізація советської “чистки” на еміграції в вигляді кампанії проти актуально небезпечного **тільки** большевикам “хвильовізму”, це — плекання пресоного й анонімового наклепництва й донощництва, спрямованого проти найвидатніших чоловічих україн-

ської з-підсоветської еміграції, як Іван Багряний і Юрій Дивнич, це — двоєння й троєння створених цією еміграцією організацій під гаслом поділу на “чистих” і “нечистих”, на “справжніх” і “несправжніх” і т. д. і т. п. Це все те, що вбиває творчі пориви й енергію всіх здібних до дії одиниць цієї еміграції, зневірюючи й зобриджаючи їх до участі в будьякій діяльності на еміграції, що перетворюється в такий добожевілля заплутаний клубок суперечностей, розв'язати які на еміграції однак нікому й ніколи не вдасться.

До числа цих фактів належить також і той факт, якому ми тут мусимо присвятити спеціальну увагу. Цей факт — це вкручування в самовбивчий вир внутрішньої “клясової боротьби”, нарешті, й такої, здавалося б безсумнівно-потрібної для ефективної діяльності нашої еміграції форми активності нової з-підсоветської еміграції, як демократичний рух колишніх репресованих українців з-під Советів. Початок творення атмосфери розкладу серед організованих лав колишніх репресованих Советами українців поклала злочасна резолюція однієї групи людей в ДОБРУС-і Німеччині — резолюція, що відмовляє в праві... ви думаєте в праві на що? В праві на якийсь привілей, на якусь вигоду? Ні — в праві на несення добровільного тягару протикомуністичної праці ДОБРУС-у. І кому відмовляється в цьому праві? Тим репресованим Советами українцям, які в своїй жахливо-карколомній підсоветській біографії їздили по головокружних дорогах поміж університетами й тюрмами “зайцем” із чужим їх еству комсомольським квитком в кишені. Цих “зайців” прирівняно і поставлено поруч із комуністами. Ясно, що в цьому випадку йшлося не про безпеку ДОБРУС-у від визнаців комуністичної ідеології, бо проти таких

людей ДОБРУС має відповідні пункти свого звичайного статуту, який не дає місця в ДОБРУС-і взагалі будьякому з тих, від кого хоч трохи тхне смородом комунізму. Ні, йдеться тут про те, щоб мати формальну підставу для дискримінації підсоветських людей того покоління, в біографії якого комсомол був тим, чим у біографії старших, досовєтських поколінь було “свідомство про благонадійність”, тобто — квитком на право вибору ліпшої життєвої позиції, прагнення до якої заложено в кожду грішну земну істоту, а не тільки в тих, що осуджують за це підсоветських молодих людей. Для чого ж і кому це потрібно? Це потрібно було, власне, для того, щоб поділити навіть і репресованих підсоветських українців на “чистих” і “нечистих”, на “справжніх” і “несправжніх”, щоб за цим поділом поділити й ДОБРУС.

І справді, спроба саме такого поділу, саме за таким типово советським принципом “позбавлення права голосу”, так би мовити, “за соцпоходження”, сталася на тлі добрусівського життя в Англії. Там цей принцип навіть ще більш вульгарно уточнено саме як “клясовий” принцип: мовляв — ми “бувші розкуркулєні”, а вони — не були розкуркулєні, а були комсомольцями, отже — ми не можемо бути разом”. При цьому, правда, забуто той загальновідомий факт, що, власне, діти розкуркулєних найбільше докладали зусиль, щоб якось впахтись до комсомолу, чого зовсім не потребували діти привілейованих родин. Але навіть і припустимо, що розкуркулєні і комсомольці, що пішли на еміграцію, це люди не з тих самих кіл одного народу, а з різних. То й тоді наявність комсомольців, тобто — молодих людей, з яких в ССРСР влада хотіла виховати комуністів, отже — наявність таких людей в антико-

муністичній організації є її великим досягненням, а не навпаки. Ділення ж навіть спільного тягару боротьби проти комунізму за ознакою минулого “соцпоходження” — це гнилий **клясовий**, а не здоровий **національний** підхід до справи.

І, нарешті, ця хвороблива зараза клясового поділу добирається й до ДОБРУС-у в Америці. Починається це тут під гаслом: виділити т. зв. “справжніх політв'язнів” від, нібито, “несправжніх”, бо репресованих тільки масовими формами советського тотального терору. Якби бажання виділення певної категорії політв'язнів мотивувалося якимись практично-діловими міркуваннями, то ця справа була б звичайною внутрішньо-структурною проблемою організації репресованих та й тільки. Але й тут чути ті самі вигуки, що й в Англії. Ми, мовляв, “бувші розкуркулєні”, а вони — не розкуркулєні, а “комсомольці”. При чому — “комсомольцями” називають навіть не тих, що справді були комсомольцями, а всіх тих, що за своїм віком і за своєю біографією **могли бути комсомольцями**.

Одним словом — атмосфера внутрішньої громадянської війни серед нас на засаді модифікованої на еміграції советської провокації “клясової боротьби” кимось старанно витворюється і підігривається. Ким? Большевицькою агентурою? Ні, цього ми, покищо, не маючи доказів, не будемо твердити. Та й взагалі ми знаємо, що большевики фактично навіть і не потребують мати серед нас агентів. Бо для них краще, ніж будь-яка агентура, працює серед нас звичайна **безвідповідальність** людей, які самі не здатні збагнути, що вони роблять.

Так. Найбільший наш ворог серед нас це — безвідповідальність у підході до такої важливої справи,

як політична праця для боротьби за визволення нашого народу. Безвідповідальність — це дешева спекуляція на найлегших до розбурхання пристрастях взаємонавистності, без глибшого вникнення в суть речей, до чого зобов'язує кожного з нас звання **політичного** емігранта. Політичний емігрант, що є представником свого народу в вільному світі, насамперед мусять знати і пам'ятати — що ж, власне, являє собою в даний момент той народ, що його він тут представляє? Не обмежуючись своїми чуттєвими настановами й суто особистими рефлексіями з часів свого власного минулого, чесний політичний емігрант повинен **об'єктивно** дивитись на дійсність свого народу в цілості, чи, принаймні, в його вирішальній **більшості**. А відтак він повинен виходити в своїй діяльності з інтересів **сьогоднішньої**, а властиво, навіть — **завтрашньої** більшості свого народу (бо ж час визволення буде не сьогодні, а невідомо в як віддаленому завтра), а не з точки зору свого **вчорашнього** дня.

Зокрема ж і особливо стосується це нас, вчорашніх, чи пак “бувших” репресованих Советами. Означення “бувши”, чи, сказати б поправнішою мовою, “колишні” репресовані — означення, яке майже передришує собою небезпеку для нас стати на еміграції тією силою в самій собі і для себе, якою стають взагалі на еміграції всякі “бувши люди”. Щоб цього не сталося, ми повинні постійно оглядатися на свій народ і перевіряти, як близько, чи як далеко ми від нього стоїмо.

От, наприклад, у нас існує добрий звичай на наших з'їздах ухвалювати символічні послання до наших братів, що перебувають і далі в неволі, в советських тюрмах і каторгах та під жахом щоденних советських те-

рористичних репресій. Це дуже добре. Але чи уявляємо ми собі конкретно — що ж являють собою сьогодні маси тих репресованих, до яких ми звертаємось? Бо коли, напр. ті, що з піною в роті тут воюють проти тих, кого вони називають “комсомольцями”, проголошуючи “справжніми” репресованими тільки людей покоління й типу “розкуркулених” — коли вони пускають сльозу з приводу долі сьогоднішніх репресованих українців, то чи здають вони собі справу з того — хто вони такі, ці **сьогоднішні** репресовані українці? І взагалі, що являють собою репресовані Советами українці на протязі останніх двадцяти років, тобто — років, під час яких уже ніякого “розкуркулення” і навіть т. зв. “класової боротьби” вже не було, а була тільки боротьба проти т. зв. “ворогів народу” взагалі? Які вікові і суспільно-політичні групи людей на нашій Батьківщині становлять там собою за останні роки стан репресованих? І яких “бувших” репресованих зустрінемо ми на своїй Батьківщині завтра, якщо ми туди повернемося?

Спробуємо бодай у загальних рисах відповісти на ці питання...

Хто такі сьогоднішні репресовані українці і взагалі сьогоднішні українці на Батьківщині?

Насамперед пригадаймо собі, що період т. зв. “класової боротьби”, тобто — т. зв. “розкуркулення” і ліквідації “буржуазних класів” у Советському Союзі закінчився рівно 20 років тому, тобто — на переломі 1933-34 рр. За час від 1929 до 1934 року всі, кого було підведено під категорію т. зв. “куркулів” і, навіть, “підкуркульників”, як також т. зв. “приватно-капіталіс-

тичні” елементи міста, було ліквідовано — частково фізично, шляхом терористичних репресій і також шляхом голоду, а в більшості — шляхом переміщення з рідних місць на різні далекі місця поселення й шляхом їх “пролетаризації” через включення, як робочої сили, в різні новобудови й промислові центри (куди велика частина з них утекла також і просто сама, добровільно). В соціальному відношенні народ став однорідним і по відношенні до класи большевицьких гнобителів однокласовим, отже — безкласовим народом. Такий стан унеможливив далі большевикам панування за допомогою улюбленого ними засобу цькування однієї частини народу проти другої під гаслом “класової боротьби”. Вони самі змушені були проголосити фактичний кінець класової боротьби в ССРСР, проголосивши побудову т. зв. “безкласового советського суспільства” і замінивши поняття “пролетарської класи” поняттям “советський народ”. Але тому, що народ в цілому, хоч т. зв. “класові вороги” були вже й знищені, продовжував спротив большевицькому поневоленню, тобто — цілий народ став уже не “класовим”, а, так би мовити, “безкласовим” ворогом влади, то вони змушені були придумати нове опудало замість “класового ворога” — “ворог народу”. І вся боротьба відтоді пішла вже проти “ворогів народу”, якими могли стати вже всі, кожен підсоветський громадянин, незалежно від його соцпоходження, навіть і комуністи.

Власне, характеристична риса зміни, що сталася в відносинах советської влади до народу, починаючи від 1934 р., полягає в тому, що з цього часу “ворогами народу” перестали вже бути тільки представники певних соціальних категорій населення ССРСР, а всі підсоветські громадяни і серед них, на все більш рів-

них підставах також і представники тих категорій, які досі були на становищі привілейованих груп населення, як “стовідсоткові пролетарі”, що мали найпростіший доступ до комуністичної партії. Зокрема ж і особливо втратила будь-який привілей в сенсі забезпечення від советських репресій та стовідсотково советська за своїм віком і вихованням молодь, що була об’єктом масової організації готування комуністичних кадрів — комсомол.

Справа в тому, що комсомол саме в ці роки почав цілковито тратити свій класово-близький советській владі характер, бо перестав уже бути організацією **пролетарської** молоді, ставши організацією просто **підсоветської** молоді, серед якої надзвичайно великий відсоток зайняла, власне, молодь отих зліквідованих клас “куркулів” та інших “буржуазних елементів”.

Справа в тому, що т. зв. “розкуркулені”, що їх, згідно цифри розкуркулених господарств, які подав на VI. з’їзді рад Молотов, було по ССРСР не менше, як 25 млн. людей різного віку й статі, ці “розкуркулені” не просто собі зникли невідомо куди, а, як ми вже зазначили, в основному опинилися в стані працюючих на різних новобудовах та в промислових центрах. При цьому молодь цієї категорії, як правило, вижила майже вся, рятуючись найпростіше шляхом розлуки з своїми батьками й пристосування до умов через добровільне опролетарення, оробітничення і при тому — окомсомолення. Ця молодь, по природі своїй активна і здібна, використовувала кожну щілину, щоб якнайкраще залізти в такі кола, де їхній “гріх” народження від “розкуркулених” батьків можна було б найлегше прикрити. А крім того — де б можна було найлегше відштовхнутися від свого нового пролетар-

сько-робітничого стану в світ науки й фаховости, у вищі й фахові школи і також в армію. Кожен, хто жив у ті часи в світі молоді, та зрештою, й просто жив у ті часи тим, чим жила більшість народу, добре пам'ятає що полювання за т. зв. "зайцями", викривання молодих людей, що приховали своє "соцпоходження" й пролізли в комсомол, а через нього — в науку і взагалі в нормальне людське життя — таке полювання було щоденним буденним явищем і це явище зафіксоване в пресі й літературі того часу, в чому може переконатися й тепер кожен цікавий. Але "зайці" — це була така проблема тоді для влади, що з нею вона ніяк не могла дати собі ради. Діло йшло не про тисячі, а про мільйони молодих людей. І влада, зрештою, скапітулювала перед цією проблемою. І, навіть, більше того — замість вилучення цієї т. зв. "клясово-чужої" молоді з тих ділянок життя, куди вона повлазила, і з комсомолу, влада стала на шлях свідомого охоплення цієї молоді комсомолом і привернення її до себе шляхом повної легалізації цих "зайців".

Так у 1935 р. на всесоюзному з'їзді комбайнерів у Москві було піднесено перед очі всього підсоветського громадянства справу всіляко досі переслідуваного сина куркуля Тильби, якого за його фахові досягнення було нагороджено советським орденом і сам Сталін на з'їзді з цього приводу проголосив знамените гасло: "Син за батька не відповідає". Цю фразу було підхоплено советською пресою, а незабаром у тому ж році з'явилась постанова уряду про скасування будь-яких обмежень за соціальним походженням при вступі до вищих і фахових шкіл та при прийнятті на фахову працю. І, нарешті X. з'їзд комсомолу в 1936 р. устами Косарева проголосив таке: "Ми повинні змінити

переживший себе підхід до молоді — вихідців із чужих нам клас. Репліка т. Сталіна на з'їзді комбайнерів — "син за батька не відповідає", а також постанова уряду про скасування соціальних обмежень при прийнятті до вузів по новому освітлюють нашу працю з молоддю вихідців із чужих клас. Комсомол, керуючись вченням Леніна й Сталіна, повинен добитися повного переходу на бік комунізму молодих людей — вихідців із чужих клас. Кращих із них треба приймати до комсомолу. Тим більше наша організація повинна в корені змінити своє відношення до дітей клясово чужих елементів. Ніяких соціальних градацій, ніяких соціальних поділів серед дітей. Цих дітей ми повинні всіх втягнути в піонерську організацію нарівні з усіма іншими дітьми і виховувати з них активних будівників комунізму". (А. Косарев — Отчет ЦК ВЛКСМ 10-му с'езду ВЛКСМ, Москва, 1936 р. ст. 57).

Отже — комсомол не тільки широко відчинив свої двері для дітей "розкуркулених" та інших досі "клясово-ворожих" советській владі елементів, але й поставив своїм завданням **втягнути** їх у свої лави через підлеглу комсомолові організацію комсомольського до росту — через "юні піонери" до комсомолу і далі на рівних правах з усією підсоветською молоддю взагалі. Так зникла всяка грань між категорією т. зв. "розкуркулених" і категорією "комсомольців", і говорити про цю грань через 20 років після того, як вона була офіційно стерта, є просто анахронізмом людей, які застигли на спогадах до початку 30-х років.

Та двадцять років тому сталася не тільки зміна соціально-політичних відносин в СРСР. Тоді ж відбулася й просто зміна поколінь. На тому ж самому з'їзді комсомолу в 1936 р. Косарев подав, що за даними цен-

трального управління народньо-господарського обліку СРСР уже годі, на 1 січня 1936 р. (отже — в 1935 р.) в СРСР люди, які народились уже при советській владі, становили собою 43% населення СРСР. Через три роки після того, дані перепису 1939 р. показали, що таких молодих людей уже підсоветської дати народження було кругло 50%. І тоді ж було також виявлено, що взагалі люди, які почали своє свідоме життя вже під советською владою, являли собою 78% населення, тобто абсолютно домінуючу і вирішальну більшість. При чому — середнім типом людини усієї більшості стала підсоветська людина від 20 до 30 років, тобто — якраз саме ті люди, що серед них найбільше було отих легалізованих владою “зайців”, що пройшли шлях від стану “розкуркулених” до стану “комсомольців”. Саме ця група і наповнила собою основний склад фахових кадрів усіх ділянок життя на кінець тридцятих років, коли почалася друга після “розкуркулення” велика хвиля масових советських терористичних репресій, т. зв. “ежовщина” — репресій, основною жертвою яких стали, власне, оці вже нові, советської марки фахові кадри покоління підсоветської формації.

У нас на еміграції щодо висвітлення характеру “ежовщини” загально панують два непорозуміння. Одне з них полягає в тому, що ця хвиля терористичних репресій в СРСР характеризується, як в основному розправа сталінської кліки комуністичної партії з старою, ідеалістично-революційною гвардією комуністів покоління Леніна й Троцького. Друге ж непорозуміння полягає в тому, що ці репресії характеризуються, як нібито остаточне “дочищення” і добивання в зв'язку з небезпечною близької війни залишків старих соціально-ворожих і буржуазних елементів, “куркульства” і

т. д. просто в порядку “прочищення й забезпечення тилу”. Не зважаючи на те, що обидва ці моменти, безперечно, грали надзвичайно важливу; а може й пегшорядну роль в “ежовщині”, все ж головним об'єктом “ежовщини”, — головним насамперед своєю кількістю жертв репресій, а також і своїм характером та об'єктом головного прицілу, — був третій момент, а саме: тероризування з метою приведення до послуху й здисциплінування того **основного** прошарку населення, який став на цей час основною силою оновленого підсоветського народу і основною базою всякої дії советської влади, в тому й майбутньої війни, тобто — **підсоветського покоління советської марки**.

Звичайно, в порівнянні до кількості старих ідейних комуністів кількість жертв цих комуністів під час “ежовщини” була відсотково, може, й найбільшою. Але відсоток їх у населенні, а ще більше — зв'язок їх з населенням, були таки мізерні, що це для населення не мало великого значення. З другого ж боку також і кількість та значення серед населення ще недобитих залишків старих, знищених большевиками клас були не менш мізерними і їх остаточне знищення в СРСР під час “ежовщини” не мало особливого значення, хоч це знищення може й було найбільш тотальним і жорстоким. Натомість, користаючись обома згаданими претекстами, большевики під час “ежовщини” в основному, з найбільш відчутим у масах резонансом, вдарили по найчисельнішій **середній** масі підсоветського населення, по людях, що ними ж були вивчені і оформлені та природно опинились у переважній більшості на всіх вирішальних ділянках підсоветського життя, зокрема — в армії. Для чого владі треба було вдарити саме по цій масі? Звичайно, не для того, щоб її зни-

щити, як старих комуністів, чи старих представників ворожих клас, бо знищити цю масу було й неможливо й було це нонсенсом, оскільки йшлося про **основу масу народу**. Вдарити треба було для того, щоб залякати і показати, що влада не стане ні перед чим, але не потерпить ніякого спротиву їй навіть в зародкові. Це був, власне, профілактичний захід. Влада билла цю масу не за те, **що вона робила**, а за те, що вона при відповідних умовах **могла робити**. Через це людям цього типу попросту “пришивали” найнеймовірніші “злочини” шляхом найпримітивнішої провокації, хоч більшість із них була не тільки в формальному відношенні, як старі комуністи, чи різні старі “бувші”, а й по суті ні в чому перед владою не винувата. Проте ці люди **мусіли** були перейти через холодно заплановану для них систему політичної **дезинфекції** “на всякий випадок”. Зокрема ж і особливо удар упав при цьому на голови недавно легалізованих “зайців” у комсомолі і в партії. Влада найпильніше дезинфекувала якраз тих, без кого вона в силу їх фаховости й здібности не могла обійтисся, як без повітря, але в кому не мала певности і тому тероризувала їх, щоб найменні вбити в них саму думку про майбутній спротив!

При цьому треба пригадати одну характеристичну деталь. Як відомо, сигналом, який давав до зрозуміння, що черга бути жертвами советського терору прийшла саме для **нових** людей, представників уже не “класово-ворожих” елементів, а представників досі незаціпльованих, нібито стовідсотково советських, кіл — таким сигналом було інспіроване НКВД вбивство Кірова. Як відомо, це вбивство було приписане старій партійній опозиції і під цим претекстом її згодом було всю винищено. Але цікаво те, що вбивцею Кірова бу-

ло зроблено не старого партійця-опозиціонера, а молодого студента й члена комсомолу Ніколаєва. При чому з Ніколаєвим було потім обвинувачено й знищено також ціле керівництво лєнінградського комсомолу, навіть більше — спершу комсомолу, а щойно потім партії. І коли також у зв'язку з убивством Кірова почали скрізь розстрілювати просто “контрреволюціонерів”, “пришиваючи” їм тероризм, то й серед цих терористів, як правило, найперше було виявлено “чомусь” якраз комсомольців.

Так в Україні зназу ж після пострілу Ніколаєва в Лєнінграді, без ніякого видимого зв'язку з цим пострілом, тільки, так би мовити, “при цій нагоді”, було розстріляно й проголошено всім про розстріл саме таких молодих українських поетів якраз комсомольської марки, як вихованець комсомолу Фальківський, як відомий саме, як “комсомольський поет” Влизько”, а з ними разом потрапив під удар і поет комсомольської групи “Молодняк” — Мисик. Чи випадково та хвиля терористичних репресій, що завершилася кошмарно “єжовщиною” і пройшла під гаслом відплати за Кірова, почалася з пострілу й з розстрілів якраз комсомольців? Ні, не випадково. І тут був не тільки той сенс, що, мовляв, терористами все бувають люди молоді. Сенс цього полягав у тому, що, закроюючи й плянкуючи “єжовщину”, Сталін і його майстрі терору відразу ж дали до зрозуміння, що йдеться про **нових** людей, а не про тих, які звичайно бували жертвами большевицького терору досі, — що йдеться про партію, але не тільки про партію, а й про масову школу большевицьких кадрів — про комсомол. Йдеться, мовляв, про те, що вже не серед “класово-ворожих”, а серед,

навіть, партійно “своїх” завелися тепер “вороги народу” і їх буде нищено саме серед цих “своїх”.

Як і про всі жертви “ежовщини”, ніхто в світі, покищо, не може назвати якихось конкретних статистичних даних про її жертви серед людей комсомольського покоління і комсомольської приналежності. Можна тільки дещо встановлювати на підставі певних посередніх даних. Про це свідчать також і дві постанови 4-го і 6-го пленумів ЦК ВЛКСМ в серпні 1937 року і в листопаді 1938 р., якими змінено все керівництво комсомолу і в яких повно гістеричного крику про викриття “ворогів народу” серед комсомольців. Знаємо також з офіційних даних, що за один 1938 р. до комсомолу вступило 3 мільйони, 445 тис. нових комсомольців (див. А. Блатін — “Комсомол — помічник партії...”, Москва, 1949 р. ст. 28). (При цьому треба мати на увазі, що до 1938 р. всіх комсомольців в СССР було 4 мільйони). Ясно, що й така велика цифра вступників до комсомолу за один рік, свідчить про те, що комсомол в цей час прискорено **мін**яв своє членство, бо одне вибувало, а для другого широко відчинялися двері. Куди ж вибували комсомольці в ці роки “ежовської” чистки? Найчастіше — в тюрму і концтабір.

Крім того, як відомо, найбільше жертв “ежовщини” було серед керівного складу й технічно-фахової та високоосвітньої інтелігенції міста, а також у армії. А тут скрізь відсоток партійно-комсомольського складу був ще за відомостями 1936 р. не нижчий від 55%, досягаючи в певних галузях 75%, а в елітарних військових частинах навіть і 100%. (див. “Молодежь СССР. Статистический сборник, Москва 1936 г. і “Кадрый тяжелой промышленности”, Москва, 1936 р.). А зрештою,

кожному, хто був перед війною в таборах примусової праці НКВД, відомо з власних наочних спостережень, що картина цих таборів повністю відповідала картині нормальної підсоветської дійсності, і пропорційна кількість комсомольців і молодих партійців у таборах була не менша, а часто і більша, ніж їх кількість у нормальному підсоветському житті. З цього зовсім логічний висновок, що шлях від комсомолу до тюрми був простіший і більше протоптаний, ніж шлях від комсомолу в партію.

Але дехто говорить, і пише, що, мовляв, усі ці жертви “ежовщини” серед людей советського виховання й комсомольсько-партійної приналежності — це тільки ті, що не догодили владі в своєму вислужництві і тому, мовляв, не належать до “справжніх” репресованих і, навіть, заслужили свою кару за провини перед народом. Звичайно, певний відсоток серед них є й таких. Тільки цей відсоток напевно не більший, ніж відсоток таких же вислужників і серед безпартійних, бо всім нам відомо, що найбільшими вислужниками були якраз т. зв. “безпартійні большевики”, а серед них чи не найбільш було якраз людей з “бувших”, які, власне, були найбільше залякані й шантажовані НКВД, доходячи до найнижчого морального падіння. Та й потрібні вони були владі в ролі донощиків більше, ніж, наприклад, комсомольці, бо до “бувших” було, зрозуміло, менше підозр в служінні владі, ніж до молодих і явно “советських” людей з одвертою приналежністю до комсомолу, а тим більше — до партії. Тому до репресованих комсомольців не може бути іншої мірки, ніж до старших безпартійних. Тим більше, що репресували серед комсомольців, все таки, найбільше тих, що пролізли до нього “зайцями”, отже — були,

власне, дітьми тих, яких загально вважається за безсумнівно “справжніх” репресованих.

Що влада в своїй профілактиці терором щодо вихованого нею ж комсомольського покоління не помилилась, показали відомі всім події другої світової війни. Бо ж хто це відмовився боронити советську владу в першій фазі цієї війни? Вони, ці люди підсоветського виховання, дуже часто з комсомольським квитком у кишені. Це не були ніякі “бувші”, а тільки молоді люди, вирости в підсоветській дійсності. А хто це в час німецької окупації перший прийшов і приніс своє життя тій організації, що їй довелося організовувати активний національний спротив двом окупантам? Це були вони — комсомольці — Позичанюки, Пронченки, “Степові”, “Яструби” й інші, ті самі, що ходили з тюрми до комсомолу, а з комсомолу до тюрми. І цікаво, що це ні в якому разі не були ті “бувші” люди з професорськими титулами, які щойно тепер, на еміграції, коли згадані комсомольці згинули в УПА або в підпіллі, а ті, що опинились на еміграції — відійшли, раптом прийшли і принесли цій організації свої пізні доноси на них і позначені добрим советським досвідом “вириття” “хвильовізму”.

Але вернімось до підсоветських українців комсомольського покоління й комсомольської марки. Основну його масу з числа тих, що в ході війни опинились поза советською командою, німці посадили в табори полонених і в табори “остівців”. При чому, як відомо, в “остівці” німці загнали найбільше якраз тих, що десь колись були в комсомолі, бо саме їх найбільше хапали німці на виїзд до Німеччини. І коли впала Німеччина, більшість їх вернулась додому, на Батьківщину. При чому — вернулись насамперед переважно

всі ті, що були комсомольцями. Вони ж думали наївно, що їх комсомольське минуле допоможе їм уціліти від терору поновного окупанта. Але вийшло навпаки. Знаємо з багатьох вірогідних джерел, що майже всі вони поїхали в советські табори примусової праці. Їх не сотні і не тисячі, а мільйони, і серед них відсоток бувших комсомольців такий, який був і в “остівських” таборах. Це вже нові, повоенні репресовані комсомольці. Вони, звичайно, ніякі не герої, а просто нещасні жертви, але чим вони гірші від таких же нещасних жертв, якими були колись і Богу душу винні “розкуркулені”, які чейже теж не були ніякими героями. Але обидві категорії репресованих — українці, і репресовані вони найперше тому, що вони українці, тому й ніякої різниці між ними нема і її не треба робити.

Таким чином ми маємо сьогодні по війні стан, коли живими **сьогоднішніми** репресованими українцями в СССР є або ж ті, що були репресовані в час “ежовщини” і дожили до повоенного часу — це в основному люди, які в час “ежовщини” були молодими людьми не більше 30-и років, отже — люди, серед яких такий великий відсоток перейшли через комсомол. Або ж це ті, що перебули війну за кордоном в полоні й ост-таборах і вернулися додому. Відсоток тих, що перейшли комсомол, серед них ще більший. І, нарешті, це ті, яких репресують ось уже десятий рік з часу поновного приходу большевиків на Україну в 1944 р. Це — вояки советської армії, яких гнали в бій, даючи перед боем комсомольського квитка й “честь” умерти комсомольцем. Якщо вони не вмерли, а вижили й вернулись, пішли доучуватись чи працювати за фахом, вони перші попадали жертвами репресій за правдиве слово

про Захід, обвинувачені в т. зв. “низькопоклонстві перед Заходом”. Деякі з них впали в гріх на своєму, українському Заході, стикнувшись на західноукраїнських землях з УПА. Це були наполовину люди з комсомольськими квитками, бо це були молоді советські військовики воєнного часу. Де вони опинились? Вони опинились в стані репресованих. Потім почалася кампанія боротьби з т. зв. “космополітизмом”. Її жертвами в основному падали ті, що займались культурою, мистецтвом і, звичайно, політикою. Це були переважно високоосвічені люди. Хто вони? З названих в советській пресі українських імен ми знаємо точно, що це все були вчорашні або сьогоднішні комсомольці. І т. д. і т. п.

Ми не будемо перелічувати всіх пов'язаних з репресіями кампаній в підсоветській Україні після останньої війни. Можемо тільки ствердити, що всі вони за своїм характером були й є такі, що жертвами їх логічно можуть бути тільки люди, що покінчили советські високі студії і посідають відповідальні фахові позиції в житті підсоветської України. І майже всі вони — комсомольці. Чому треба думати, що вони комсомольці? Бо дані про склад студентів говорять, що вони в більшості тепер комсомольці. Адже вчаться ті, що покінчили десятилітки. Серед учнів же старших класів десятиліток стан комсомолізації тепер такий, що, напр., за постановою 11-го з'їзду комсомолу в квітні 1949 року вирішено, що в середніх школах комсомольські організації мають тепер існувати не по одній на школу, як було досі, а в кожній класі, де є учні комсомольського віку. (Див. Т. Ершов — “О работе комсомола в школе”, доп. на 11 з'їзді ВЛКСМ, Москва, 1949р. ст. 14). До комсомолу тепер має право прий-

мати не шкільна організація комсомолу, а класна організація, а прийом тільки затверджує шкільний комсомольський комітет. Якби в старших класах була бодай тільки половина учнів комсомольцями, як це було вже перед війною, то й тоді б не було потреби творити окремі класні комсомольські організації. Коли вони тепер творяться, значить комсомольцями є, якщо не всі, то переважна більшість учнів. Приблизне уявлення про кількість комсомольців серед випускників 10-ї класи дає хоча б така цифра: в 1949 р. в Україні дістало золоту медалью за гарні успіхи в навчанні 1.710 випускників, з них було 1.633 комсомольців. (Доповідь Т. Ершова на 11 з'їзді ВЛКСМ про роботу комсомолу в школі).

Та, зрештою, той факт, що комсомол є невід'ємною часткою самого процесу навчання, якому підлягає кожен, хто вчиться, — цей факт, узаконений ще 10 з'їздом комсомолу в 1936 р. вже остаточно став самозрозумілим правилом шкільного життя в СРСР. В цілому ряді урядових постанов відносно комсомолу в школі, виданих у 1944 р. сказано вже ясно, що робота комсомолу в школі — це обов'язкова форма самого навчального процесу, бо належить до прямих функцій директорів шкіл і учителів, незалежно від того, що вони й безпартійні. “Робота шкільних комсомольських і піонерських організацій, — сказано в постанові 12. пленуму ЦК ВЛКСМ, — є невід'ємною часткою всієї навчальної і виховної роботи, провадженої директором школи і вчителями. Головним завданням шкільних комсомольських організацій є забезпечення передової ролі комсомольців у навчанні й точному виконанні шкільних правил, тобто — послуху вчителям і добрих успіхів та дисципліни на уроках. Плян роботи комсомоль-

ської організації в школі затверджується директором школи. Думка вчителя про учня мусить братися до уваги при вступі учня в комсомол. Учнівська комсомольська організація не має права вмішуватись в роботу вчителів, не має права критикувати їх на комсомольських і учнівських зборах... Вчителі, незалежно від того, чи належать вони до комсомолу, мають бути присутніми на всіх комсомольських зборах і брати участь в їх роботі. Директор школи має право припинити виконання кожної невірної з його погляду постанови шкільної комсомольської організації. Вся діяльність шкільної комсомольської організації повинна бути підпорядкована навчально-виховному процесу, керованому директором школи і вчителями. Обов'язком комсомольця є всіляко скріплювати авторитет вчителя і допомагати йому в його навчальній і виховній роботі над учнями." (Збірник керівних матеріалів про школу, Москва 1952 р. ст. ст. 121, 135.) Ще більш характеристичні постанови є щодо піонерів, які, як відомо, є організацією доросту, отже — резервом комсомолу. При чому в піонерах, як це видно з числа їх кількості — **19 млн.** у 1951 р. по ССРСР (Сборн. руковод. мат. о школе, 1952, ст. 153) і 4.300.000 по Україні в цьому році, — тепер перебувають **всі** діти, що вчать в школах від 3-ї до 7-ї класи включно.

Але такий близький до 100% стан "комсомолізації" існує не тільки серед тих, що вчать. Так один із секретарів ЦК комсомолу Харламов у своїй брошурі про комсомол в повоєнному будівництві (вид. в Москві 1949 р.) подає, що нині комсомольці становлять 80% усієї кількості трактористів і комбайнерів різного віку в колгоспах і 90% усіх помічників трактористів і комбайнерів (ст. 16). При чому цей відсоток ком-

сомольців збігається з відсотком молоді взагалі серед трактористів і комбайнерів. Стже, й серед фахової молоді на селі теж відсоток комсомольців не менший, ніж серед учнів 10-літок. А треба ж мати на увазі, що в 10-літках теж не бракує дітей колгоспників.

Щодо робітників, то з доповіді керівника комсомолу України Шевеля на останньому з'їзді комсомолу в цьому (1953) році довідуємося, що в Україні працює сьогодні понад 1 млн. молодих робітників, з них 525 тисяч, тобто — більше половини, комсомольців. Школи фабрично-заводського учеництва випустили 400.000 молодих робітників і знову — половина з них — комсомольці. Отже виходить, що серед усіх молодих українців сьогоднішньої України, судячи з стану серед учнів і студентів, серед робітників і колхозників, щонайменше кожен 2-й сьогодні комсомолец. Таким чином наше твердження в поп. розділі "Україна сьогодні і ми", що "кожен **четвертий** молодий українець сьогодні є **сьогоднішнім або вчорашнім** комсомольцем, не тільки не є перебільшенням, а навпаки — це **переміщення**."

Що ж означає така густина комсомольців серед сьогоднішніх українців? Це означає, що оскільки советські репресії зачіпають взагалі народ тотально, а репресовані є точним зразком того, з чого складається народ, як відро води з криниці є точним зразком складників тієї води, то й серед сьогоднішніх репресованих українців густина людей, що перейшли через комсомол, очевидно, не менша, ніж вона є в сьогоднішньому українському народові. А коли так, то що ж тоді означають намагання ввести обмеження й дискримінацію на еміграції для колишніх репресованих, що бували і в комсомолі?..

Кому потрібна “клясова боротьба” серед нас сьогодні і завтра?

Та коли ми ставимо оце питання, ми вже чуємо, як уже десь скрипить вмончєне в злучю жовч перо графомана-донощика і він ось-ось уже вискочить, як Панас з конопель, на сторінки відповідної преси з вигуком: ага! — он воно що! Ви бороните комсомольців! Значить ви — комуністи!.. Мек Карті! Куди дивиться Мек Карті!..

Ми навіть знаємо наперед, де з'явиться цей донос. Це буде не тільки “Український Самостійник”, який у зв'язку з цим, мабуть, напише щось про “недобрі діла ДОБРУС-у”, або “грішки Гришка”, подібно до того, як написав уже про “Дивні діла Дивнича”. Це буде, напевно, також “Український Селянин”, бож у передовиці числа 4-го ця газета чітко і чорним по білому повторила кілька разів: “**Кожен**, — прошу звернути увагу — “**кожен**” — кожен комсомолец і комуніст є злочинець, ворог і т. д.” Отже — сказано ясніше ясно: **кожен другий**, а в певних колах і **кожен один**, сьогоднішній студент, молодий робітник і молодий фахівець у колгоспі, а тим самим — кожен другий молодий офіцер і вояк модерних родів советського війська, а в авіації й флоті просто кожен один є злочинець і ворог. Беручи ж це у відношенні до цілості 41 мільйона сьогоднішнього населення України й маючи на увазі, що йдеться тут не тільки про тих, що є в комсомолі на сьогоднішній день, а про всіх тих, що за 36 років советської влади в комсомолі побували (бо ж саме таких пропонує ця група позбавити права голосу в ДОБРУС-і), це означає проголошення ворогом щонайменше кожного 4-го сьогоднішнього українця, тобто — понад 10 млн. людей.

Ну, ясно ж, що раз це все “вороги народу”, то й той, хто осмілиться взяти їх під свою оборону, теж буде проголошений “ворогом”. Але марна праця! Подібними вигуками й обвинуваченнями можна залаяти й збити з пантелику тут, у вільному світі, лише того, хто має нечисте сумління, хто справді може мати підставу боятися, що його можуть викрити, як замаскованого комуніста. Адже відомо, що завжди і всюди ті, хто маскується, найперше і найбільше намагається бути, так би мовити, серед католиків більшим католиком, ніж сам Папа, і першим обвинувачувати когось у тому, в чім, насправді, винен він сам. Існує навіть золоте правило, що коли хтось хоче виявити свого ворога, він найперше мусить пильненько придивитись до того, хто вдає з себе перед тобою занадто вже пересолоджене друга. А правило конспірації навіть говорить, що найчастіше можна виявити провокатора, коли своєчасно звернути увагу на того, хто перший і найзавзятіше кидається ловити провокатора, поспішаючи вказати на когось пальцем. Навпаки ж — той, хто йде туди, де найлегше дістати небезпечне клеймо, хто ставить себе на те місце, куди наведені всі прожектори в пошуках за ворогом і не дбає про захисний колір, той найменше може бути під сумнівом. Бо такому не йдеться про те, як на нього подивляться й що про нього скажуть свої і чужі, маленькі і більші “Мек Карті”. Коли він ширий, а не вдаваний друг, він не скриводушить перед тим, кому хоче допомогти, говорячи йому тільки те, що йому подобається. Ні, він скаже хоч яку неприємну йому правду, бо знає, що хоч за неї він, що ту правду сказав, можливо, дістане й незаслушеного ляпаса, але він своєчасно попередить помилку невдячного.

Тож, оминаючи спокусу найлегшого шляху дешевої популярності в цій так вигідній для пристосуванців емігрантській кон'юктурі на фальшивих антикомуністів, готових відректися від свого вбраного в комуністичні лахи підсоветського народу, ми, найбільші жертви і не-нависники комунізму, люди з найчистішим сумлінням і “рекордом” свого вистражданого підсоветського минулого, питаємо ще раз одверто: що означає така постановка певними колами нашої еміграції справи боротьби проти комунізму, коли при цьому робиться спроба поставити нас проти тих мільйонів мас нашого сьгоднішнього народу, які стали жертвами тотальної системи перемелювання народу в комуністичних формах виховання?

Але може ми перебільшуємо і дрібно, локальне явище безвідповідальності якоїсь однієї сумнівної “партії” на еміграції приймаємо за явище, варте уваги цілої еміграції? На жаль, ні. Йдеться про явище, яке має не тільки однопартійний характер і, навіть, не тільки подиктоване злою волею. Маємо також широко поширене емігрантське нерозуміння суті справи, яке призводить до фактичного капітулювання перед безвідповідальними наклепниками навіть і таких чинників нашої еміграції, які намагаються в цім питанні бути об'єктивними. Ось маємо перед собою навіть таку безпартійну й урівноважену газету, як “Свобода” і в ній, навіть у редакційній статті за 29. жовтня 1953 року можемо вчитати фактично те саме, що й в “Українському Селянинові”, тільки в інших, розумніших виразах, і лагідніших тонах. Пишучи навіть у “захист” тих людей, що їх “Український Селянин” в цілому оголосив “злочинцями і ворогами”, “Свобода” все ж виявляє цілковите нерозуміння суті справи і пише:

“Ніхто не може розпинати усіх тих, що не видержали советського напору і в певному періоді свого життя були **попали під колеса комуністичної машини** й опісля до своїх помилок призналися та їх **виправдують**. Вважаємо, що **навіть та людина**, яка за залізною заслугою та, не знаючи в чому діло, **попала до комсомолу, МОЖЕ БУТИ (!)** вартісним і корисним громадянином вільного світу, як вона його пізнає. Вірними визнавцями й оборонцями Христа, пізнавши Його, ставали колись навіть ті, що Його розпинали”. Здавалось би, нібито, тут говориться щось цілком протилежне до гасла, що “кожен комсомолец — злочинець і ворог”. Але насправді — це те саме, тільки в іншій міслі. Ви ж тільки прислухайтеся. Редактор великодушно погоджується, що не можна розпинати всіх, тільки частину. Кого?.. тих, що, як він пише “попали під колеса комуністичної машини”. Але це, що вони “попали під колеса” редактор вважає, уявіть собі, “помилкою” тих, що попали, і тому дарує що “помилку” тільки тим, що до цієї помилки “призналися” і її перед кимось (мабуть перед редактором, що це пише) “виправдують”. А далі редактор ще більш великодушно заявляє, що “**навіть та людина.. яка попала до комсомолу**”, тобто — оті мільйони, що їх від 1929 р. в Україні шороку не було менше, як один мільйон, а від закінчення війни не менше двох мільйонів, і сьогодні є 2.500.000, тобто — оті, що за 36 років в кількості найменше 10 мільйонів “попадали” й випадали з комсомолу — отже “навіть” і серед них “**може бути**” хтось вартісним і корисним. Бож, коли навіть ті **розбійники**, що розпинали Христа, могли стати християнами, то, очевидно, й серед цих мільйонів “розбійників” такі можуть знайтися. Інакше кажучи — це злочинці, хоч

увесь їхній злочин і полягає тільки в тому, що вони “попали під колеса комуністичної машини”. А раз вони такі “злочинці”, то вони можуть тільки бути **не всі** розп’яті, а дехто з них і взагалі може бути милостиво амнестований. Ким? Звичайно, еміграцією.

Чим цей суд відрізняється від суду “Українського Селянина”? Фактично нічим, бо й там і тут маємо однаково той байковий “Ведмежий суд”, картина яко-го в зв’язку з цим стає перед нами у всій своїй гумористичній красі. Пригадуєте собі той суд м’ясоїдних звірів над бідним волем за те, що той... їв сіно:

**Воно було б зовсім не диво,
якби він їв собі м’ясиво...
А то він сіно їв, — вовки завили...**

Обвинувачення підсоветських молодих людей в такій “помилці”, як те, що вони “попали під колеса комуністичної машини”, тобто — під опіку єдиної в тотально-комуністичній державі масово-виховної організації молоді — комсомолу, що є “невід’ємною частиною учбово-виховного процесу” всього советського шкільництва — хіба це не те саме, що обвинувачення їх в тому, що вони їли ті страви, якими їх у підсоветській дійсності й годують?

Ні, такий суд еміграції над придушеними колесами комунізму масами нашого підсоветського народу — це безвідповідальне протиставлення еміграції народові і ми не можемо допустити, щоб це стало програмою нашої еміграції, бо це означає ніщо інше, тільки готування майбутньої **громадянської війни українців** проти українців, шляхом завчасного поділу їх на класу “чистих” і класу “нечистих” та провокування між ними “класової боротьби”. Саме таку “класову боротьбу”

сьогодні в “Українському Селянинові” проповідується одверто зі злою волею, а в “Свободі” мимовільно і в завуальованій формі.

Ми не можемо не сказати свого слова з приводу таких тенденцій. Як недавні підсоветські українці з найбільшим досвідом підсоветського життя, ми, насамперед, не можемо бути байдужими до кричущого за туманювання самої суті підсоветської дійсності. Бо обвинувачення підсоветської людини в причетності до тих форм підсоветського життя, які єдино там тільки й існують, означає такий підхід до підсоветської дійсності, коли її трактується як... нормально-демократичну, тобто — вважається, що людина в ній, зокрема молода людина, має справді **вибір** і її вибір — **добровільний**. З другого ж боку ототожнення причетності до цих **форм** з відданістю їх **змістові**, означає признання за комуністичною ідеологією такої притягальної сили, що вона, мовляв, справді бере в свій полон молодих людей і робить їх комуністами. В дійсності ж справа виглядає зовсім інакше. Підсоветська дійсність є дійсністю комуністичної неволі, в якій людям ніякого вибору життєвих шляхів, крім того, що по ньому жене їх урядова партія, нема. Але несучи на своїй шні хомут без вибору нав’язаної їм комуністичної форми життя, підсоветська людина зв’язана з цим хомутом ніскільки не більше, ніж запряжений кінь із своєю упряжжю. Вона цю упряж носить, але тільки скиньте ви її з неї і вона вже помчиться вільно своїм власним шляхом, а не шляхом, по якому її було гнано.

Ми скажемо більше: люди комсомольської біографії більше ненавидять комсомол і комуністичну ідеологію, якою їх примусово годували й годують, ніж ті, що в комсомолі не були і, може, ще мають апетит

до комуністичних страв. Про це свідчить хоча б той факт, що скільки існує комсомол, стільки й існує найтяжча до розв'язання владою проблема заохочення молодих підсоветських людей комсомольським життям. Апатія, пасивність, фактично примусове відвідування комсомольських зборів, невиконання обов'язків, плинність через механічне вибуття і т. д. — це щоденні речі комсомольського побуту, про що пише кожного дня комсомольська преса вже десятки літ. І навпаки — впадання в різні “буржуазні” гріхи, підпадання ворожим комунізму впливам — це також невід'ємна частка комсомольського життя. В Україні ж це завжди й постійно т. зв. “буржуазно-націоналістичні ухили” в комсомолі. Недаром на останньому комсомольському з'їзді 1953 року керівник комсомолу України Шевель мусів так багато говорити про “український буржуазний націоналізм” серед українських комсомольців. “Треба пам'ятати — говорив він у своїй звітній доповіді, — що в свідомості частини нашої молоді є пережитки капіталізму, зокрема в національному питанні.. Під вплив укр. буржуазних націоналістів підпадають окремі юнаки й дівчата” і т. д. і т. п. (див. “Радянська Україна” за 28. січня 1953 р.). Значить — не такі сильні впливи комуністичної ідеології серед цієї молоді, щоб успішно змагатися з природними впливами самого життя і національної стихії. Для чого ж нам перебільшувати комуністичні впливи і відкидати ці мільйони наших людей у ворожий табір?

Таким чином тенденція до відкидання сьгоднішніх мас нашого народу в ворожий табір — це нездорова, **не національна, а партійно-класова** тенденція. Борючись же за визволення нашого народу, ми не можемо не стояти на **національній**, а на класовій точці зору. Ми

повинні засудити всяку тенденцію до класової боротьби, незалежно від того — чи це комуністична теорія класової боротьби, як теорія боротьби комуністів проти т. зв. “буржуїв” і “куркулів”, чи це навпаки — теорія боротьби антикомуністів проти всіх, що за 36 років опинились у середині комуністичних форм життя. Звичайно, ми за боротьбу, і то за саму нещадну боротьбу проти **комуністів**. Але не треба ототожнювати комуністів із тими, кого комуністи в комуністичну уніформу вбрали. Ми, навіть, можемо погодитись, як з неминучим лихом, з тим, що нам доведеться, мабуть, так чи інакше поборювати всіх комуністів, тобто — членів партії, бо їх в Україні не більше яких 2,5% населення. Хоч серед них і багато є просто вкручених в партійну сітку самою логікою підсоветської біографії людей підсоветського покоління, проте — нема ради: боротьба є боротьба, та й крім того — партія ж дає соціальні привілеї в СССР, а за привілеї треба розплачуватись. Але включити в число ворогів також і 10 млн. колишніх, сьгоднішніх і завтрішніх комсомольців — це було б безглуздя. Чому? Та хоча б тому, що ми не можемо бути гіршими від комуністів. Бо, напр., за даними про советську виборчу систему в часи НЕП-у, коли були ще т. зв. буржуазні елементи і “куркулі”, в СССР було позбавлено права голосу 2,5% всього дорослого населення (див. Малая сов. енциклопедія, т. 4, вид. 1936 р.). А скільки було б позбавлено права голосу в Україні, якби там застосували той принцип, що його на еміграції проповідує “Укр. Селянин” і ті, що хочуть позбавити права голосу колишніх репресованих комсомольців у ДОБРУС-і? Це означало б позбавлення прав 25% населення, тобто — **в 10 раз більше**, ніж було позбавлено комуністами.

Звичайно, все це, що ми тут говорили, по суті не має відношення до того, що може бути в Україні завтра, бо навряд чи хтось із наших емігрантських законодавців буде причетним до встановлення законів у майбутній вільній Україні. Але це важливо для самого **принципу** організації нашого емігрантського життя, яке мусить же брати до уваги **сьогоднішню й завтрашню** Україну, оскільки еміграція хоче бути активною силою в боротьбі за визволення нашої Батьківщини. Питання ж бо стоїть так: чи ми за єдиний український **національний фронт** у цій боротьбі, чи за між-українську **громадянську війну**? Бож незалежно від того, чи будемо ми в Україні чи ні, атмосфера між-української громадянської війни на еміграції, війни, з одного боку — між українцями підсоветської і поза-советської формацій, а з другого боку — **війна** поколінь батьків і дітей серед самої підсоветської еміграції, така атмосфера твориться і це грозить паралізувати всяку визвольну діяльність на еміграції. І це є проблема, перед якою ми мусимо сьогодні пильно застановитися.

І коли сьогодні вже й серед нас є аматори двоподілу і ентузіясти “чистки” еміграції від українців підсоветської біографії, то ми повинні також придивитися до цих аматорів і ентузіястів. Бо під прикриттям великого гістерійного галасу навколо того, хто чим **був там**, “під колесами комунізму” на Батьківщині, можуть приховуватися ті, що сьогодні **тут** серед нас **роблять роботу**, яка є тільки **на користь ворогові**. Єдність українського національного фронту — це найліпший лякмусовий папір, на якому найліпше можна пізнати, хто робить серед нас добре, а хто робить зле. Хто **за такий єдиний фронт**, кому болить усяке

роз'єднання й взаємопоборювання — той є справжній і щирий патріот нашої визвольної справи, Хто ж **за роз'єднання і взаємопоборювання**, той — якщо й не ворог, то забавка в руках ворога.

Ми не дуже кохаємось у біблійних легендах, але легенда про мудрий суд царя Соломона є доброю наукою і для нас. Пригадуєте тих двох матерів, що одна з них вкрала в іншої дитину. Як пізнав мудрий суддя, хто з них є справжня мати дитини, а хто — злодій? Він пізнав це відразу, коли звелів розрізати дитину надвое й розділити між ними. Та, самозванна “мати”, що вкрала чужу дитину, радо погодилася на це. Але не погодилася на це рідна мати. Так само й серед нас. Хто радо йде на розривання й поділ нашого громадсько-політичного життя — той не є справжнім щирим членом нашої української національної родини на еміграції. Тільки той, кому болить усяке розбиття і він його уникає та працює на скріплення єдності, є плоттю від плоті і кость від кости української національної родини.

Будемо ж ми всі такою **однією** родиною, невід'ємною **часткою** українського національного фронту, що в ньому українська еміграція є тільки одним із складників **великої української цілості**, основою якої є, і буде завжди не еміграція, а наш **народ на Батьківщині!**

З М І С Т :

I. Обличчям до України сьогодні (Вступні заваги)	3
II. Україна сьогодні (Нові моменти сьогоденної української дійсності)	
1. Нове зовнішньо-політичне становище України в підсоветському світі	9
2. Новий внутрішньо-національний стан України сьогодні	17
3. Нові українські люди сьогоденної України	22
III. Україна сьогодні і ми (Головні висновки з фактів сьогоденної української дійсності для політ. діяльності нашої еміграції)	
1. Нове зовнішньо-політичне становище України сьогодні і наші зовнішньо-політичні завдання на еміграції	36
2. Наші внутрішньо-українські взаємини на тлі нової національно-політичної ситуації України сьогодні	50
3. До проблеми “еміграція і народ” у зв’язку з обличчям України сьогодні	59
IV. Ще раз Україна сьогодні і ми (Сьогоднішні репресовані українці в ССРСР і вчорашні репресовані — на еміграції)	
1. Тінь великої провокації над нашим громадсько-політичним життям	68
2. Хто такі сьогоднішні репресовані українці і взагалі сьогоднішні українці на Батьківщині?	81
3. Кому потрібна “класова боротьба” серед нас сьогодні і завтра?	98

Накладом В-ва “Молода Україна”
191 Lippincott St., Toronto, Ont., Canada

Відділ політичних видань
Тираж 2000 примірників

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Якщо Вас цікавлять проблеми й ідеї молодого українського покоління на Батьківщині й на еміграції, — обов'язково передплатіть журнал української демократичної молоді

„МОЛОДА УКРАЇНА”

Це єдиний молодечий журнал, який успішно перемагає фінансові труднощі й виходить безперервно вже четвертий рік.

“МОЛОДА УКРАЇНА” появляється кожного другого місяця на 58-ох сторінках друку й коштує в продажу 40 центів. Річна передплата журналу **тільки 2 долари.**

Замовляти в адміністрації, на адресу:

“MOLODA UKRAINA”
191 Lippincott St., Toronto, Ont., Canada.

ЧИТАЙТЕ!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

Часопис української демократичної еміграції
в Америці й Канаді

“УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМЕТЕЙ”

УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМЕТЕЙ не лиш інформує про всі події тижня, але й обширно коментує їх з української демократичної точки погляду.

Передплата на рік 5 доларів.

Замовляти на адресу:

“UKRAINIAN PROMETHEUS”
Printing and Publishing Ass'n

13824 Jos. Campau, Detroit 12, Mich., U. S. A.

Передплачуйте і читайте єдиний на еміграції універсальний місячник

НОВІ ДНІ

Передплата:

У Канаді — \$3.00

У С. Ш. А. — \$3.50

В Австралії — ф. 1-10-00.

Замовляти:

NOWI DNI

Box 452, Term. A. Toronto, Ont., Canada.
